

Hiába kifizetődőbb

A konfekciógyár panaszai - Miért az anyagot exportálják? (2.)

A legenda szerint a méteráru a csepeli szabadkikötőig utazott, s onnan nemsokára visszatérve, a magyar konfekciógyárba már külföldi áruként érkezett... Bár ki tudja, lehet, hogy ma is bejár ilyen útvonalat, hiszen az alapanyaggyártók a közvetlen exportban érdekeltek!

A szabadidő- és sportruházat nagy divatcikk, alapanyaga azonban a megszokottól eltérő - elasztikus, víztaszító, fényes külsejű. Ezt a divathullámot jó előre ki lehetett tapintani, s a Május 1. kollekcióját valóban a radikális megújodás jellemezte.

A magyar textilgyárak azonban csak elvétve éltek a termék-szerkezet ilyen progresszív irányváltásával, s ha voltak-vannak is kezdeményezések, azokból a vásárló - a konfekciógyár vagy a kereskedelem is - keveset érez. Pedig a kulisszák mögött elkezdődött az „erjedés”, ám csigalassan, és elsősorban a tőkés piacok részére. Így aztán hiába a Május 1. és más gyárak vállalkozása, új mintakollekciója - alapanyag nélkül ez nem megy. Egyetlen vészkiút áll rendelkezésre: importálni a hiányzó cikkeket. Kissé drága mulatság ez, hiszen a szocialista országokból nem szerezhető be, marad a dollárpiac. S a Május 1. olyan termékeket is behoz - több millió dollárért -, amelyeket itthon gyártunk: kordot, ballont, gyapjú- és pamutszövetet.

Lám, a magyar kord is luxus, a vásárló nagy ritkán kap, a Május 1.-nek szintén alig jut: talvalyelt az igények negyede, tavaly a fele. Holott a Pamutfontóipari Vállalat nincs messze a konfekciógyártól; ám a távolság mintha határnyi lenne.

„Elvárják tőlünk”

Szentpály Tibor kereskedelmi igazgató szintén igazolja: a közvetett export jövedelmezősége azonos a tőkés exportéval. Amíg a belföldi értékesítésen 3-4 százalékos a nyereség, a másik két reláción 10-12 százalék. A kord mégis elsősorban Nyugatfra utazik. Miért? „Mert bár sehol nem írták így le, de tudjuk, a népgazdaság elvárja, hogy tartsuk az exportszintet” - hangzik a válasz.

Talán nem tévedek, ha gyanítom: a háttérben gyakorlatiasabb okok is meghúzódnak. Nemcsak a vezetői premizálására gondolok. Bár a kord nem nagy tétel a vállalat tőkés exportjában, de megszüntetésével - netán más, a belföldi termelésben hiányzó cikke társaságában - az export aránya esetleg öt százalék alá esne, így kikerülnének az úgynevezett kompetitív árképzésből. Ily módon más gyárak jövedelmezőségétől függne a belföldi termékek nyereségtartalma, s nem biztos, hogy ez a kiszolgáltatottság előnyös lenne. A kereskedelmi igazgató szerint azonban a kord exportja annyira gazdaságos, hogy nem szabad lemondani róla. Nem szabad, de lehet, hogy kell.

Sajnos, a kordkereslet visszaesett, vége a divatjának. Az idén már érezzük ennek a hatását, így valószínűleg kielégíthetjük a Május 1. igényét. De a kereslet bizonyára ott is mérséklődik, így kutatnunk kell más partnereket után...

Miért nem próbálták korábban fejleszteni a kordkapacitást?

Valamelyest mindig bővítettük, de a nagyobb hitelkérélmünk csak most fekszik a bank asztalán. Eddig nem volt erőnk erre.

Kicsit elkésve, bár lehet, hogy mire a beruházás elkészül, ismét fellendül a divatja. És még valami. Noha a kord a vállalat leggazdaságosabb exportterméke,

de jövedelmezősége jócskán alatta marad a Május 1. termékeinek!

A beléssztori

A Magyar Selyemipari Vállalat 300 monopolicikk gyártója - a miseanyagotól a lámpaernyőig. A Május 1. listáján a belés a legnagyobb tétel, a többi inkább a választék gazdagítására vásárolják, illetve vásárolnák. Volt idő, amikor a vállalat fölösleges készletei okoztak fejfájást; ma képtelenek az igényeket kielégíteni. Szűk kikészítőképességük torább rontja a helyzetet: 20 százalékkal többet tudnának értékesíteni, ha szaporíthatnák gépparkjukat. Erre azonban még várniuk kell.

Ádigg? Tőkés Frigyes kereskedelmi főosztályvezető szerint nem olyan rossz a helyzet. Belésből jut a hazai piacokra is, habár ez a legjövendelmezőbb tőkés exportcikkük. Igaz, a kevésbé korszerűt kapják a magyar konfekciógyárak. Pedig akadna más is. A főosztályvezető büszkén meséli, milyen új, leheletfinom belést dolgoztak ki az ENKA nyugatnémet céggel, ám az csak külföldre megy. A másik újdonság is hiánycikk. A svájci HEPATEX cég tanácsadója rendszeres látogató a gyárban, tarsolyában új ötletekkel. Ilyen például az a terjedelmesített cikkszalád, amely ruha- és blúzanyagként használható; az igény a kapacitás hatszorosa, így aztán alig jut a hazai konfekciógyárakba.

A másik útközés az igen divatos anorákszöveteknél van - folytatja a főosztályvezető. - A Hoechst-céggel az öt vetülékfonalakra megalkottuk a Pusztai szövetet, ám mire megindult a termelés, megszüntették a fonalgártást. Újabb partnert keresünk. Az ENKA-nál leltünk hasonló fonatra, a gyártás Amazon márkanéven indult; sajnos, az ENKA csak bizonyos mennyiségű fonalat hajlandó adni. Mivel ezt csak ők gyártják, egyetlen szállítóra kellett építenünk. Jut belőle belföldre, de nagyon kevés. A Viking esőkabát-

és sportruha-alapanyag belföldi igénye is - szintén az ENKA fonalszabadalma - ket-háromszorosa a kapacitásunknak.

A ballon örökzöld téma. Miért nincs?

Négy-öt éve kötelezett benűnket a tárca, hogy gyártssuk, pedig tőlünk teljesen idegen, hiszen pamutból is készül, s nincs hozzá kikészítőparkunk. Próbáltuk egyszerűsíteni az eljárást, de ez a minőség rovására ment. Most végre sikerül a pamutot szintetikus szállal felcserélni, és a jövő évtől megkezdjük a selyem típusú ballon próbagyártását. A kereslet így is lényegesen meghaladja lehetőségeinket.

Nem minden áron

A vállalat tőkés exportgazdaságossága ugyancsak elmarad a Május 1.-étől, bár a belés valóban jól jövedelmez. Főti János közgazdasági főosztályvezető szerint a dollárértékesítésen kétszer akkora a nyereség, mint a belföldin, s ilyennek ítéli a konfekciógyárak részére szállítást is.

Ha termékeiket a Május 1. exportra konfekcionálja, az ár alku tárgya lehet. Miért nem élnek ezzel?

A főosztályvezető nem hallott ilyenről; a vállalat - mondja - minden átvevő részére azonos áron hozza forgalomba termékeit, és ettől nem kívánunk eltérni. „Áraink meghatározott kalkulációra épülnek, és nem olyan bizonytalan bázisra, hogy esetenként vevőktől függően azután alkudozós tárgyai legyenek” - teszi hozzá. Különös álláspont!

A vattabélés - a Lőrinci Textilipari Vállalat terméke - szintén a divatos sportruházat fontos alkotórésze, de a Május 1. igényeinek csupán a felét elégítik ki, emiatt 50 ezerrel kevesebb sporttermék készül. A pamutszövetgyártókkal sem jobb a helyzet - állítja Pintér András kereskedelmi igazgató - „érzékenyek a piac iránt. A dzsungelruházat divatját például már két évvel ezelőtt eldöntötték a világpiacón, ám tavaly hiába kért ilyen cikket a konfekciógyár, próbálkozása sikertelen maradt.

Természetesen, fontosnak ítélik az alapanyagexportot, ha gazdaságos. De ha a belőle készült holmit jobb pénzért lehet kivinni, akkor a készártul kellené értékesíteni a textilát - az igen sok anyagot és kevés szellemi tőkét tartalmazó méteráru - helyett!

Ezt igazolná a közvetett export magas nyereségtartalma. De hiába, ez az ösztönzés önmagában kevés. Erdemes lenne gondolkodni rajta, milyen előnyökkel járna, ha ezt az értékesítést kivennék a belföldi kategóriából, és olyan elbírálás alá esne, mint a tőkés export. Bizonyos esetekben ugyanis nem szabad mindendáron ragaszkodnunk a tőkés kivételhez, helyesebb mérlegelni, mi éri meg jobban: az alapanyag, vagy a készáruexport.

Mert lehet, hogy a csepeli szabadkikötő legendája már a múlté, mégis jó néhány konfekciógyárban állítják: időnként gyanús tételek érkeznek külföldi partnereiktől - tapintásra, mint ha itthon készültek volna...!

Rajna Györgyi

Egy hét a világgazdaságban

A fekete péntek réme

Most már mindenki a kanadai fővárosra tekint. A fejlett tőkés országok legtekintélyesebbjeinek képviselői nemsokára a kanadai fővárosban találkoznak majd, hogy a rendszeresnek számító éves csúcson megvitassák a világgazdaság kérdéseit. Kialakultak azok a témák, melyről a konferencián szó lesz, és a résztvevők igyekeznek szorgosan egyeztetni előre álláspontjukat.

Ilyen fórum volt a héten a Közös Piac pénzügyminisztereinek brüsszeli ülése, ahol a „sláger” - ismét, és minden bizonnyal nem utoljára - a magas amerikai kamatszint volt. (Az ülés utáni napon emelte a Morgan Guaranty a „prime”-t 20,5 százalékra.) A tizeg egységes álláspontot nem tudtak kialakítani, a felszólalások az egyes fővárosok véleményei között jelentős eltéréseket fedtek fel. A szocialista kormányzatú Franciaország képviselői voltak a legélesebbek az amerikai gyakorlat elítélésében, míg az angol és nyugatnémet delegáció lényegesen visszafogottabban kritizálta az USA-t. Ez utóbbiak nyilatkozataik szövegezésénél már valószínűleg számot vetettek azzal, hogy Washington „ingyen” amúgysem fogja feladni gazdaságpolitikája egyik alapkövét. Tegyük hozzá: Nyugat-Európa gazdasági problémáit sem lehet csupán a magas amerikai kamatszintre visszavezetni...

A „prime rate” egyébként csatlóka mutató, a valóságos helyzet-hez képest magasabbnak és alacsonyabbnak egyaránt mutathatja a kamatszintet. Definíciója szerint az a kamatláb, melyet az USA legjelentősebb kereskedelmi bankjai leghitelképesebb ügyfeleiknek felszámítanak. Elvileg, a való életben ugyanis - különösen lanya hitelkereslet mellett - könnyen előfordulhat, hogy a legnagyobb kliensek kölcsönt a prime alatti rátaival is kaphatnak.

A dollár egyébként a héten tovább erősödött, és július 8-án, Frankfurtban egy „zöldhasú” már 2,47 dollárt ért. Mindez jelentős ösztönzést jelentett az Európába irányuló turizmusnak, az amerikai külügyminisztérium az idén nyáron 14 százalékkal több utlevélet adott ki, mint az elmúlt év azonos időszakában. A tengerentúli látogatóknak természetesen nem csupán Frankfurt az ajánlott úticél, pénzükkért rekord összegű nemzeti valutát vásárolhatnak Olaszországban, Finnországban és Dániában is. Az említett országokban persze az árfolyammozgás következtében megdrágultak az

amerikai áruk, és versenyképességük a helyi termékekkel szemben csökkent. Ez azonban most az érintett kormányok részéről nem egy sietve üdvözölt fejlemény, hanem panaszok oka. Növekszik ugyanis az importált infláció.

Reálisan nézve persze el kell ismerni, hogy az infláció nem csupán „begyűrűzik”, hanem „otthon” is megvannak a gyökerei.

Az árfolyamok mozgása természetesen az exportöröket és az importöröket egyaránt érzékenyen érinti, különösen akkor, ha ezek a változások viszonylag rövid idő alatt meglehetősen nagymértékűek. Az a nyugat-európai eladó például, aki fél évvel ezelőtt mostani fizetésre dollárban kötötte le árúját, ma könnyen lehet, hogy bankjától 20 százalékkal többet kap nemzeti valutában, mint amennyire eredetileg számított. (Ellenkező előjelű példa persze ugyancsak könnyen hozható.) A külgazdasági szférával közvetlenül érintkező vállalatok ilyen körülmények között természetesen rá vannak kényszerítve, hogy a valutaárfolyamok mozgását figyelemmel kíséreljék, bankjukkal rendszeresen konzultáljanak, és üzleti magatartásukat ennek megfelelően alakítsák ki. Látszólag nincs szükség a fenti események, és ama hír között, hogy az olasz hatóságok kénytelenek voltak bezárni a milánói értéktőzsdét. Pedig ami Milánóban a részvények árfolyamával történt, az éppúgy megtörtént - vagy megtörténhet volna - egy tőzsdén jegyzett nyersanyaggal, vagy valutával.

Az elmúlt évben a befektetők érdeklődése megnövekedett az olasz részvények iránt. Ebben szerepet játszott az is, hogy az elmúlt évben - 4 százalékos realnövekedéssel - Olaszország Japán után a második helyet foglalta el a fejlett tőkés országok növekedési rangsorában. A megélénkült keresletet természetesen az árfolyamok emelkedése kísérte. Ezt a folyamatot „felkarolta” a spekuláció, mely mesterségesen felfokozott vásárlásokkal irreálisan magasra hajtotta fel a részvények árát. A spekulációs műveleteknek azonban alaptörvénye, hogy aki egyszer nyereségre számítva vásárolt, annak profílja realizálásához el is kell adnia. Ez a likvidálás történt meg most tömeges mértékben.

A zuhanó árfolyamok pedig a felügyeleti szervekben joggal keltették a New York-i hirhéd „fekete péntek” képzetét.

G. Gy. - Sz. P.

A KOPINT jelenti

Drágul a gabona

Míg a múlt héten a szinesfémek és az ezüst (4 százalékkal) drágultak, az arany ára 2 százalékkal tovább süllyedt Londonban és Zürichben is. Jelentősen megemelkedett az ólom és a horgany, illetve az ólomhulladék ára (6,5; 4,7; 6 százalék). A többi fém általában 2-3 százalékkal lett drágább. Nem változott az alumínium és alumíniumhulladék, az antimon, a higany, a bizmüt és a kobalt jegyzése. Ugyancsak stagnál a vashulladéké és az ócskavasé is. Nagymértékben esett a New York-i tőzsdén a gyapot árjegyzése (8 százalékkal). A bórarak ezzel ellentétben viszont megemelkedtek, az amerikai ökörbőr 8 százalékkal, a tehénbőr több mint 13 százalékkal drágább. A nyersbőr-árak (új-zélandi, ausztrál) szintén emelkedtek valamelyest. A múlt héten felkúsztak a gabonákra is. A chicagói tőzsdén emelkedett a búza, a kukorica, a zab, a szójabab és a szójadara árjegyzése 4-6 százalékkal. A winnipeg-i tőzsdén a rozs kereslete élenkült meg inkább,

részvényeinek értéke most majdnem 6 százalékkal magasabb. A növényi olajok közül a szójaolaj követte a szójabab és -dara árát 7 százalékkal. Kicsit drágult a napraforgó- és repceolaj is a rotterdami tőzsdén. Emelkedtek a cukorárak is 4, illetve 6 százalékkal a New York-i és a londoni tőzsdén. Ugyanez mondható el a kávé és a kakaó áráról is. A múlt havi mélypont után különösen a kakaó drágulása szembetűnő, a hét elején meghaladta az 1000 fontot is tonnáknként, bár csütörtökre újra az 1000 font alá került.

DEVIZÁK 1981. július 9.

1 USA-DOLLÁR az egyes országok pénznemében	
Bécs	17,296 - 17,396
Brüsszel	40,35 - 40,37
Párizs	5,8465 - 5,8575
Frankfurt	2,4640 - 2,4655
Milánó	1226,50 - 1227,00
Amszterdam	2,7405 - 2,7420
Tokió	229,45

1 ANGOL FONT értéke USA-dollárban	
London	1,8770 - 1,8785

NEMZETKÖZI ARANY dollár/finom uncia	
Zürich	405,00 - 408,00
London	406,25

Magyar iskola Nigériában

Újabb komplett szakmunkásképző iskola szállítására szerződött nigériai partnereivel a Technoimpex Külkereskedelmi Vállalat. Ezúttal 8 millió dollár értékű megállapodást írtak alá.

Az oktatási intézményben építőipari, mezőgazdasági gépkezelő és -javító, valamint nyomdaipari szakembereket képeznek ki. Az iskola magyar szakemberek irányításával fog működni, a nigériai oktatókat és tanárokat a Technoimpex Magyarországon

képzé ki. A szakmunkásképző központ építését már az idén megkezdik az Industrialexport fővállalkozásában.

A nagy értékű üzlet létrejöttében jelentős szerepe volt a külkereskedelmi vállalat korábbi nigériai szállításainak és üzleteinek. Jelenleg már mintegy 50 olyan oktatási intézmény működik, illetve épül az afrikai országban, amelyet a magyar vállalat szerelt fel.

Átlépte az álomhatárt

Tejrekord

Genetikai siker született a baranyai gazdaságok tehenészetében: a fajtaátalakító keresztezések eredményeként négyezer literre emelkedett a tejhozam. Valaha „álomhatárnak” tekintették ezt a szintet a szakemberek, csak a legjobb tehének termeltek ennyi tejet. Most viszont egy egész megye nagyüzemi állományának átlaga a négyezer - egészen pontosan: 4050 - literes évi hozam.

Színházi helyzetkép '80-81

SOKÁIG DIVAT VOLT felróni a kritikának, hogy a magyar színház állapotát makacsul a külföldi tapasztalatok szemüvegén át ítéli meg; vagyis olyan eredményeket kér számon a hazai színházról, amelyek más körülmények, mindegyik másféle szervezeti adottságok között jöttek létre. Így sikerült egy időben a szakma számára avatni Brookot, vagy éppen Strehlert — Grotowskiról nem is szólva, akinek úgynevezett „kegyetlen” színházát első perctől félreértve, némelyek ádáz csatákat folytattak a magukpumpálta fantom ellen —, de azután már Tovsztogonovot és Ljubimovot is, tehát *mindenkit*, aki másként dolgozott és máshová jutott, mint az önelégült magyar színház. Messzire vezetne, s nem is e cikk feladata számbavenni azokat a törekvéseket, amelyek lassan egy nyitottabb, elevenebb, stílári és tartalmi értelemben egyaránt korszerűbb színházat is jelenvalóvá tettek, végül éppen ezzel adva meg a lehetőséget a kritikának arra, hogy a bezzegpéldákat már ne csak kívülről hozza, s az összevetést házon belül is elvégezhesse, egyáltalán: hogy *végre önmaga mércéjeként is használhassa a hazai játék-színt.*

Félő azonban, ahogyan a szak-sajtóban csökkennek a külföldi hivatkozások, s mindinkább befeledkezünk — lévén a kínálat valóban gazdagabb — a belső piac csatározásába, „ár és értékviszonyainak” elemzésébe; nos, úgy ezzel párhuzamosan mint-ha ismét kialakulóban volna egy sajátosan leszűkült belső látás. Holott az a tény, hogy *relative* izgalmasabb a műsor, s több a kiemelkedően jó produkció, még nem ok valamiféle „új eléledtség” élvezésére; és nem lehet ok a külfölddel való viszonyítás — mint nélkülözhetetlen ellenőrző skála — elvetésére sem. Mert a provincializmus akkor is provincializmus marad, ha *relative* — korábbi önmagunkhoz képest — magasabb szinten műveljük. Mindenképp meg kell őriznünk a *kettős mérlegelés* képességét, abban az értelemben tudniillik, hogy a legjobb hazai teljesítmények megvizsgálandók nemzetközi viszonylatban, sőt: azok a körülmények is — technikai, szervezeti, gazdasági jellegűek —, amelyek ezeket a produkciókat meghatározzák.

AZ EZZEL SZEMBEN érzékelhető *belterjes szemlélet* viszont lényegében a színházi élet üdvös változásainak eddigi, ám csupán részleges eredményeit túlértékelve, hovatovább mintegy fetiszálja a kialakult és kialakulófélben lévő változatosságot — úgy is, mint a struktúra problémakerényességét, önjobbító automatizmusát. Olyan ez, mint amikor a tűzoltóegység nem az oltások sikerén, hanem a jelzőszolgálat fejlődésén méri önnön működésének határfokát.

Hiszen a most zárult színi évad bizonyítással megfogalmazható jellegzetessége, hogy viszonylag tisztán, mondhatni „kipreparál-

tan” megmutatta azokat a gondokat, amelyek — bár feltehetően vigasztalóbbak, mint a tíz esztendővel ezelőtiek — éppen az utóbbi évek változásai nyomán, illetve azok mellett állandósultak. Oktalanság volna „megsértődni” ezen; az új helyzetek természetesen új nehézségeket szülnek, és végérvényes megoldások nincsenek. A kérdés csak az, hogy a megoldási készség szüntelen és eléggé dinamikus-e? Mert a gondok tudomásulvétele — jóllehet kétségtelen előfeltétel —, mégsem azonos a körültekintő orvoslással. Az elmúlt évad tanulságai ugyanis nem egyetlen évad tanulságai: ismerjük az előzményeket, és számítani kell a további következményekre.

A JELEN magyar színháza polarizáltabb, sokfélebb, mint korábban. Ennek következményeként érzékenyebb a valóságra, egyszersmind ezért is alkalmazhatóbb annak tükrözésére. Esztétikai-stilári megosztottsága tagadhatatlan előny, ám józanul felméréndő, hogy az *izlés-megújulás* igen viszonylagos és korlátozott. Pontosítva a fogalmakat: a hazai, úgynevezett avantgarde, nézetem szerint lényegében nem más, mint a mesterség minőségű megreformálása; rendezők, színészek, tervezők eszközjavító igyekezete, — s korántsem formai, netán szemléleti szélsőségek hajszolása. Ez az élgárda viszont meglehetősen kislétszámú, s munkája színházaink túlnyomó többségét nem érinti. Így maguk a változások a színházi életnek voltaképp csak egy vékony szeletére jellemzők — vagyis az átlagot nem befolyásolják, nem javítják.

Márpedig mire figyelmeztetett az 1980-81-es évad? Mindenekelőtt arra, hogy az *országzerte látható színelőadások átlagszínvonala, tehát az a színház, amellyel a közönség a legtöbb-ször találkozik, változatlanul alacsony*. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az olli szárai egyre jobban szétnyílnak; méghozzá fővárosban és vidéken egyaránt.

A BUDAPESTI helyzetkép konturjai mind élesebbek. Két színházban — *nyomonkövethető a belső igény a folyamatos megújulásra, úgy a kifejező eszközök, mint a műsorpolitika korszerűségét tekintve*. Ami írói-rendezői-színészi esemény a pesti évadban történt, az a *Nemzeti Színházban és a Víg-színházban* történt. Nem arról van szó, hogy ezekben a társulatokban minden kifogástalan, és minden produkció sikerült. Mégcsak nem is arról, hogy e két színház a közönség szemében sikeresebb a többinél. De jó szívvel elmondható: nem a nézők távolmaradása mellett szereztek meglepő eredményeket. Meglepő, azaz a való élettel olyan szoros kapcsolatot tartó rendezői és színészi alkotásokat, mint a kétrészes *IV. Henrik*, a *Tarelkin halála*, a *Komédiások*, a *Halleluja*, illetve a *Platonov* és a *Vadászat*. Ez a hat produkció kiállja a nemzetközi hasonlítást is a jók mezőnyében — s hang-

súlyozandó, hogy nem valamiféle kísérleti kategóriában.

A többi fővárosi együttes munkásságát — akár a darabválasztást, akár a megvalósult előadásokat nézzük —, az a fajta tradicionális jellemzi, ami nem annyira az eredményeket, mint inkább a kiürült szokványokat konzerválja, s ez még akkor is fel-fűnő, ha természetesen ki-ki a maga külön sablonjait ápolja. Mindazonáltal a paletta sokszínűségének jegyében méltányolható és elfogadható volna az ilyesfajta hagyomány, netán profil-örzés, ha nem járna együtt a színészi, tehát az *emberábrázoló kultúra* nyilvánvaló hanyatlásával, sémákba merevedésével. Hovatovább azzal a nem elhanyagolható hatással, amit az őszintétlen, felszínes alakítás a nézőre gyakorol.

BONYOLULTABB RAJZOLATOT kapunk a vidék áttekintése nyomán. Sajnos, nem azért, mintha a jóideje harmadvonalba szorult színházakban igazában megpezdült volna az élet; a zavart az okozza, hogy az eddig megbízható vagy éppenséggel jelentékeny együttesek tevékenységét mutat kirívó egyenlenséget. Ezek a jelek mindenütt vezetőmizériákra vallanak: az immár krónikus igazgató és főrendezőhiány következtében túl sok helyen elhúzódt az átmeneti állapot, illetve a bizalomválság. A társulatok közötti fluktuáció egészségtelen méreteket öltött — mindez jól érzékelhető volt Kecskemétnél, Pécs, Veszprém, Győr évadán. Kényszerű műsor-improvizációk és szereposztások, bizonytalan jövőjű személyi konstellációk.

Miskolc és Kaposvár mondhat magának sikerült évadot, még-ha ezekben a színházakban is voltak viszonylagos fiaskók. A *Tribádok éjszakája* és a *Lila ákác* azonban kiváló miskolci előadások — az egyenes *Lear királytól* sem vitatható el a vállalkozás tisztelete —; Kaposvár pedig mindenekelőtt a *Szentivánéji álommal*, de a *Chicago*, a *Melegház* és a *Királyasszony lovagja* előadásaival is bizonyított. Kivált azt, hogy színészlakított műhelyből még mindig pótolni tudja érzékeny veszteségeit.

AZ ORSZÁGOS ÖSSZEKÉP tehát végülis nem mondható kedvezőnek. Egykézen megszámlálható a kiemelkedő színházak, kétkézen a kiemelkedő előadások száma. Ennek okai nem különösebben rejtélyesek. A szakmai káderhiányra már utaltam; — hozzáteendő, hogy nemcsak vezetők kerestetnek. Ma már bizonyosra vehető, hogy a *főiskola színész és rendezőfelvételi rendszere, a vizsgaszisztéma csakúgy, mint az oktatás teljes folyamata, módszertana* alapos felülvizsgálatra szorul. *Kevés a rendező és a színész, s a végzettség tehetsége, felkészültsége nem ki-elégítő.*

Ebben a helyzetben — amikor *nemzedékek hiányoznak a pályá-*

ról — túl korán véreznek el a fiatalok a nem rájuk szabott főrendezői beosztásokban. Némely kényszermegoldás *kampányjellege* is nyilvánvaló: most például *egyszerre három* tévérendező kapott megbízást vidéki színházak művészeti vezetésére. Természetesen lehetséges, hogy a televíziós művész jó színházi rendező lesz; — de egycsapásra jó *színházirányító* is?

S aztán talán több figyelmet érdemelne a kinevezéseknél az a bizonyos, lassan közhelyes *emberi tényező*, mert a közelmúlt tapasztalatai szerint gyakran kerülnek együtvé egymással nyilvánvalóan nem harmonizáló személyek. Ekként sok a társulatokban az eleve beépített „pokolgép” — a robbanások pedig hosszú távra megbénítják az egész mechanizmust, hogy az egyéni „leblokkolásokat” már ne is számoljuk.

ALIGHA SZABADNA elodáznai továbbá a színészegyeztetés egy-ségesítését. A színésztársadalom jelenlegi túlhajszoltsága (és kiszolgáltatottsága a különféle intézményeknek) komolyabban *nehézi a lelkiismeretes színházi munkát*, mint azt figyelembe vesszük. Ezzel összefüggésben a *gazdasági szabályozók* nemkülönben átgondolásra szorulnak; hihetetlen, hogy ma a színész színházi többletmunkájáért csaknem megfizethetetlen. Ez az állapot akadályozza például az oly kívánatos színházban belüli stúdiók, rendkívüli előadások létrejöttét, de általában is arra szorítja a színészt, hogy főmunkahelyén áldozza energiáiból a *legkevesebbet*.

Az elmúlt évadban — nyilván nem függetlenül a színházjegyek drágulásától, a nehezebb gazdasági helyzettől —, a színházak szervezési osztályainak kissé megrendült az örök konjunktúrába vetett hit. A jelenlegi gazdasági és szervezési rendszer azonban még így is több, elsősorban távlati veszélyt rejt — ezt a kérdést egy korábbi cikksorozatban már megkíséreltem kifejteni — mint hasznos: ha ma *színházpolitikáról* beszélünk, akkor végre egy előretételező, reális — s eléggé nem hangsúlyozható —, hogy ráadásul még *offenzív* programot is kellene azon értenünk. Olyan tervezetet, amely *valamennyi színházi gondunkat egymással való összefüggéseiben vizsgálja*.

NEM LEHET NEM LÁTN ugyanis, hogy az előadások szorosan vett *művészi szférája* mennyi, mindmáig elintézetlen, felhalmozódott kérdés függvényében alakul; másként: a *produkció színvonala* voltaképp egyfajta válasz a nyitott kérdésekre.

Ha pedig túl sok a gyenge produkció, az félreérthetetlenül azt jelenti, hogy túl sok kérdés maradt felelet nélkül a maga területén.

MÉSZÁROS TAMÁS

Elhunyt Bilicsi Tivadar

A Művelődési Minisztérium, Budapest Főváros Tanácsa, a Magyar Színházművészeti Szövetség és a Víg-színház mély fájdalommal tudatja, hogy *Bilicsi Tivadar*, a Magyar Népköztársaság Kiváló Művésze, 80 esztendőskorában, szombaton, elhunyt. Temetéséről később intézkednek.

Elment hát ő is, egy nagy nemzedék utolsó mohikánjainak, a nyolcvanasoknak a sorában, csupán néhány nap késéssel követve barátját és kollégáját, Pethes Sándort. Ez volt az utolsó all round generáció, amelynek minden képviselője, az utolsó közkatonaig, a legszélesebb regisztert átfogóan ismerte a szakmát. És a népszerű Bilicsi éppen nem közvitési rangban harcolt... Az operettkomikus szerepkörből oly természetesen váltott át klasszikus jellemek ábrázolásába. Karos-kedves sramliénekesből Shakespeare-karakterbe, a Jöjjön ki Obudára... felhőtlen könnyedségből oly magától értetődően hősi ki Dürrenmatt tragikus nőst, hogy azt kell mondanunk, ilyen váltásokra csak az igazán jelesek képesek.

Végigjárta a színészi munka minden iskoláját és egyetemét, a vidéki kardalosi posztól a Víg-színházban szerzett érdemes művészi rangig; volt operettművész, és drámai karakter, *Rettegő Fridolin* és *Mosca*, *Tschöll-papa* és *Grumio*, *Francia király* a *János vitézben* és *Botcsinálta doktor Molière-nél*, de mindenekelőtt *s-föltött ő volt a közönség kedvence, a szeretetre méltó Bill, aki átnézve oly méheretlen számú kisebb-nagyobb szerepe felett, összekacsintott kedves pesti publikumával, amely hat évtizeden át kitartott mellette, és most joggal megcsalva érzi magát, mert már sohasem fogja megtudni, hogy meggy be az a nagy elefánt az oroszlan barlangjába...*

L. A.

Szeged Népi táncosok fesztiválja

Tegnap Szegeden megnyitották a nyári ünnepi hetek egyik nagy érdeklődéssel várt — kétévénként sorra kerülő — rendezvényét, a nemzetközi szakszervezeti néptáncfesztivált. Az idén nyolcadik alkalommal színhelye a város a folklor ünnepének. A július 11-től július 20-ig tartó fesztiválon öt hazai, valamint egy-egy bulgáriai, csehszlovákiai, hollandiai, jugoszláviai, lengyelországi, NDK-beli, romániai, svájci és szovjetunióbeli együttes hatszáz tagja vesz részt.

A néptáncosok szombaton délután látványos menettáncokkal vonultak fel a Tisza partjára, a fesztivál megnyitó ünnepségének színhelyére. A partfal lépcsősorain helyet foglaló sok ezer érdeklődő előtt *Ligetű László*, a SZOT alelnöke köszöntötte a részt vevő csoportokat, majd ünnepélyes külsőségek között meggyújtották a fesztivál lángját. *Papp Gyula*, a szegedi tanács elnöke, az együttesek képviselőinek átadta a város jelképes kulcsát, és tiszteletbeli szegedi lakosokká fogadta a táncosokat. Azután felvonták a fesztivál emblémájával díszített lobogót. A külföldi együttesek a nemzeti sajátosságokat tartalmazó rövid táncokkal, a magyar együttesek közösen előadott, látványos csárdással mutakoztak be.

A fesztivál idején a csoportok három alkalommal tartanak folklorestet az újszegedi színpadon. A fesztivál gálaestjét két alkalommal, július 19-én és július 20-án, a szabadtéri játékok Dóm téri színpadán tekinthetik meg az érdeklődők.

Békéscsaba

Évadzárás a Jókai Színházban

Sikeres évadot zárt a békéscsabai Jókai Színház: a *Rencs Antal* rendezte Illyés-mű, a *Bolhabál*, a Művelődési Minisztériumtól nivódiját kapott, két előadást a televízió, egyet pedig a rádió vett fel — hangzott el szombaton, a Jókai Színház évadzáró társulati ülésén. *Keczer András*, a színház igazgatója, értékelte az 1980-81-es évadot. Mint elmondotta, a 313 előadás közül 55 stúdió-, 52 pedig gyermekszínházi volt, s 127 előadást tartottak a megye településein, Si-

kert aratott a csabaiak által ösz-szel szervezett *Színház az iskolában* elnevezésű akciójuk.

Mint az igazgató bejelentette: a Jókai Színházhoz szerződött színészek (*Petrozsényi Eszter*, *Pelsőczy László*, *Nagy Mária*, *Pusztaszeri Emília* és *Jancsik Ferenc*) mellett az új évadban a békéscsabai társulatnál tevékenykedik *Gyarmathy Ágnes* Munkácsy-díjas díszlet- és jelmeztervező, valamint *Fabián Gabriella*, a Leningrádban most végzett fiatal díszlettervező.

Borbély László rajza

Válságjelentés

Harc a piacért

Annak ellenére, hogy az elmúlt hét kétségtelenül legjelentősebb világgazdasági eseménye a hét legnagyobb tőkés állam csúcs-konferenciája volt, történt ez idő alatt néhány olyan dolog is, mely mintegy Ottawa háttérül kínálkozik.

Itt van először is a Nemzetközi Valutaalap konjunktúra-jelentése. A szerzők — az OECD korábbi anyagához hasonlóan — nem rejtik véka alá meggyőző-désüket: a fejlett tőkés világ helyzete válságos. Ilyen körülmények között természetesen — hiszen nincs egyértelműen biztos, általánosan elfogadott és főként kipróbált módszerük a problémák megoldására — a fejlett tőkés kormányok között kiéleződtek a viták a kivezető útról. Az IMF-jelentés e tekintetben úgy foglal állást, hogy vitája a monetarista stratégia abszolút igazát. A szerzők szerint a pénzellátás és a hitelszféra viszszafejtésének önmagában nem teljes értékű gyógymód, a jelenleginél nagyobb figyelmet kellene fordítani a gazdaság teljesítményének fokozására. Követendő példaként itt a dokumentum a reagani gazdaságpolitikát, a „kínálati oldal” hangsúlyozását említi. (Mint ismeretes, a republikánus kormány a vállalati adókat és a költségvetési kiadásokat egyaránt kívánja csökkenteni).

A fejlett tőkés országoknak mindenképpen szükségük van egy megfelelő gazdaságpolitikai stratégia kialakítására, egyébként aligha tudhatják a hetvenes években tapasztalt növekedési ütemet ismét megközelíteni. A világszervezet adatai szerint 1970—1979 között, éves átlagban a fejlett tőkés országokban 4 százalékkal növekedett a bruttó nemzeti termék, tavalyra az ütem alig több, mint 1 százalékra esett vissza és az ideai stagnálás után jövőre is csak az 1980-as szint elérése tűzhető ki reális célként.

Tegyük most hozzá: a konjunktúra probléma aligha csak a közvetlenül érintettek számára érdekes. Stagnáló gazdaság mellett alighanem stagnál a világgazdaság is és csak mérsékelten bővül — ha egyáltalán — a fejlett tőkés világban az import iránti kereslet. Lanyha konjunktúra erősödő konkurrenciaharcot is jelent, hiszen egy szűkülő piacért kell harcolni. Ilyenkor persze élesebben mutatkoznak meg a fejlődésben lemaradt, a strukturális váltást elhanyagoló iparágak, vállalatok gondjai is. Mivel pedig e szektor emelkedő munkanélküliség mellett nem ritkán politikai kérdéssé válik, a

végeredmény gyakran keményedő kereskedelempolitika, protekcionista irányvonallal lesz.

Az IMF-dokumentumhoz visz-szatérve, a szerzők azért pozitívumot is fel tudnak mutatni. A fejlett tőkés országok energia-politikája a hetvenes évek végére kétségtelen eredményeket tudott felmutatni. Jele ennek — a számítást a British Petrol készítette —, hogy tavaly a fejlett tőkés világ olajfogyasztása több, mint 5 százalékkal csökkent. Nyilvánvaló persze, hogy ebben nem csupán az energiaracionalizáló intézkedéseknek volt szerepük, hanem a gazdasági növekedés üteme mérséklődésének is. Mind-ebből persze természetesen következik, hogy 1982-ben még aligha várható az olajárak ismételt megugrása. Legalábbis a lanyha konjunktúra miatt a keresleti oldalról ez tűnne valószínűnek.

Nem zárható ki azonban az sem, hogy — elsősorban politikai események hatására, mint 1979 végén — az olajárak ismét megindulnak akkor, ha az ellátás biztonsága veszélyben van, vagy veszélyben lévőnek látszik. Változatlan olajár mellett azonban a „növekedési ösvény” megtalálásának esélyei a tőkés világgazdaságban kétségtelenül megnövekednek.

Minderre annál is nagy szüksége lenne a fejlett tőkés világnak, mivel az elmúlt héten közzétett munkanélküliségi statisztikák és prognózisok változatlanul borús képet adnak. Az Egyesült Királyságban a hónap közepén 2,85 millió munkanélkülit számláltak meg — a hetvenes évek elején az újságok az 1 milliós állásnékülül tömeget már nemzeti tragédiának tartották. A nyugat-berlini gazdaságkutató intézet elemzése szerint pedig az NSZK-ban két év múlva a munkanélküliek száma közel lesz a másfél millióhoz.

A munkanélküliséget eddig a tőkés kormányok jórészt mint gazdasági kérdést szemlélték, a közelmúlt fejleményei azonban a problémát inkább mint társadalmi gondot vetik fel. Nyilvánvaló az összefüggés ugyanis, hogy Angliában a munkanélküliség által legjobban sújtott korcsoport a 21 év alattiaké és a felfedezett bűnesetek 70 százaléka ugyanahhoz a kategóriához tartozik. A munkanélküliség tehát a felnövő generációk esélyeit csökkenti, önálló létfeltételeik megteremtését gátolja és végső soron akadályává válik annak, hogy egy nemzeték „normálisan beilleszkedjen a jóléti társadalomba”.

G. Gy.—Sz. P.

Fuvarterítést fizet a nagykereskedelem

Egyre gyakoribb, hogy különböző vállalatok, boltok, bérelt üzletek vezetői, magánkereskedők, kisiparosok maguk szállítóját az árut a nagykereskedelem raktárából.

A Belkereskedelmi Minisztérium arról tájékoztat, hogy ilyen esetekben a nagykereskedelemnek fuvarterítést kell fizetnie. A nagykereskedelem ugyanis köteles a megrendelő helyére szállítani az árut. Ha azonban a megrendelő ezt átvállalja, ezért kártalanítani kell, akár önkiszolgáló, akár hagyományos nagykereskedelmi raktárból szállítja el az árut — előzetes bejelentés

alapján, vagy anélkül. A fuvarterítés mértékénél figyelembe kell venni az átlagos szállítási költségeket, a szakmai sajtóösszegeket és egyéb tényezőket. Általában az ár 0,4—1,2 százaléka-nak megfelelő fuvarterítés reális.

Ha az állami, vagy szövetkezeti bolt valamelyik alkalmazottja vagy üzletvezetője saját személyautójával szállítja a nagykereskedelmi raktárból a boltba az árut, részére nem fizethető fuvardíj, az a vállalatát illeti meg. A bolti dolgozók azzal ösztönözhetőek az ilyenfajta szállításokra, ha részükre a törvényben megszabott kilométerpénzt, illetve átalányt fizetik.

Angol formatervezési kiállítás

Angol ipari formatervezési kiállítás nyílt hétfőn Budapesten, a Rákóczi úti Technika Házában. A rendezvényen, melyet John Birch, Nagy-Britannia budapesti nagykövetségének ideiglenes ügyvivője nyitott meg, több mint 300 különféle használati tárgyat mutatnak be.

A kiállításon látható háztartási eszközök, irodai cikkek, utazó-

táskák, sportfelszerelések, vagy épp a különféle ízléses kivitelű műszerek, számológépek nemcsak a harmónia fontosságát hirdetik az embert körülvevő tárgyak világában, de egyben figyelmeztetnek arra is, hogy ma már csak gondosan tervezett tárgyak adhatók el a világpiacon.

A kiállítás augusztus 10-ig tekinthető meg.

MINO-minőség

Igényességre kényszerítve — A piac mindig mást akar

Nagyszerű iskolába jár a Minőségi Cipőgyár. A „tanítómesterrel” — az amerikai Klassic Aura céggel — tulajdonképpen 1974-ben kerültek kapcsolatba, amikor a szigetvári gyárukba másfél millió dollárért gépeket és egymillió dollárért a gyártási eljárást megvették. Azóta sok víz lefolyt a Dunán, közben a szigetvári gyár önálló lett. De az amerikai kapcsolat nem szűnt meg, sőt egyre gyümölcsözőbb. A nagyvállalat az elmúlt évben százezer pár cipőt exportált az Egyesült Államokba, az ideai rendelés ötször nagyobb.

Azt nem kell külön magyarázni, mit jelent egy új piacot meghódítani. Ilyenkor általában mindenki tanul — gyakran a maga kárán —, hiszen a külföldi partnerekkel nem lehet úgy elkenyelmkedni, mint a hazaiakkal. Alapvető követelmény a gyorsaság, és más szemmel nézik a minőséget is.

A végtermék: gyönyörű

Nagy a szerencséje a Minőségi Cipőgyárnak. Őket ugyanis megtanították a gyártás és az üzlet legfontosabb téziseire. Három tehetséges amerikai szakember szinte állandóan a gyárban van. Hogy mi mindent profitáltak tőlük — erről Kemenes Mária kereskedelmi igazgatóval beszélgettem.

— Legelőször is megtanítottak minket a szépre — mondta. — Nem is a cipők minőségén, hanem a kivitelén, a megjelenésén kellett javítanunk. Hihetetlen jelentősége van például a sarok ívének, szögének, gyakran ezen — és a kaptafán — múlik az elegancia. Az a szakember, aki ezzel foglalkozik, tucatszámra hozta be a szebbnél szebb modelleket. Ezekből az alaptípusokból indultunk ki, és kezdtük megtervezni a saját darabjainkat. Korántsem biztos, hogy az elkészült mintacipő megnyeri partnerünk tetszését. Minden egyes darabot órákon át néz, vizsgál, míg végül egy hajszálnyit vékonyítja a pántot, odábbeteti a díszítést, s a végtermék: gyönyörű cipő. Rákényszerítettek bennünket az igényességre. Aztán megtanultuk a gyorsaságot. Szokatlan tempóban modellezünk; három hét alatt hatvan új egyedi darabunk van. Szemünknek nincs ideje megszokni az újat, mert máris készül a következő sorozat.

Megnézzük a modelleket gyártó szalagot. Ott dolgoznak a legügyesebb szakmunkások; egy nap alatt hatvan pár egyedi cipőt készítenek. Alig vannak többen, mint húszan, munkájuk változatos, és idegesítő; óriási a hajtás. Könnyen követhető, hogyan lesz a rajz, a terv alapján pillekönnyű, divatos női szandál. A színek, a formák változatosak. Szóval, itt a tanulás kézzelfogható bizonyítéka...

— Van ennek még egyéb haszna is — folytatja a kereskedelmi igazgató. — Megváltozott az egész szemléletünk. Ahhoz, hogy az amerikai piacon helyt tud-

junk állni, muszáj volt elfogadnunk a törvényeit. Olyan ütemet diktált, ami mellett el kellett felejtenünk a nehézkes, túladminisztrált ügyvitelünket, bürokratikus megoldásainkat. Ma már ki sem ejtjük a szánonk, hogy milyen számú feljegyzésre írtad rá... S ez azért óriási dolog, mert mi hét telephellyel rendelkező nagyvállalat vagyunk. Ma már természetesnek vesszük, hogy a piac mindig mást akar, s nekünk nincs megállás. És sok mindenre ráébredtünk; immár tudjuk, hogyan kell felkutatni szép, de viszonylag olcsó bort,

miként kell megkeresni a legolcsóbb szállítókat. Az ártárgyalásaink néha napokig tartanak. Ugyanis egyáltalán nem az a lényeg; mi milyen árat akarunk, hanem az az elsődleges szempont, hogy a piac mennyire értékeli a termékeinket. S ezen belül kell nekünk nyereséget elérni.

Nem is túl drágák

Igazi ámulatomra a mintatereim szolgáltak. A vitrinekben olyan cipők sorakoztak, amelyek a legszínelvonalasabb nyugati üzletek kirakataiban láthatók. A legdivatosabbak fémek, bronzos, arany, ezüst felsőbőrrel készült cipők. A természetes színűek — a tengerkék, a vízzöld, a tűzpiros — a legkeresettebbek, és mindegyik úgy csillog, mint a gyöngy. Aztán különösen kedveltek a fonottak és a gyikbörnyomatúak. Dekára mérhetők, és vajtapintásúak. A cipők talpbélésében Innocence a márkajel, magyarul azt jelenti: Ártatlanság. Az Egyesült Államokban ezen a néven futnak a MINO-termékek. Nem rejtik véka alá a származási helyét; ott a Made in Hungary felirat.

A nagy lelkesedés mégiscsak keserűsége váltott — ennyi szép láttán az ember elkedvetlenedik. Miért nincs ilyen a hazai üzletekben? Hol van egy modellből tizenötféle szín, és minden méretben kétféle bőség? Ha egy nagyvállalat ilyen mélyes darabokat képes gyártani exportra, miért bánik mostohán a belfölddel? S az a tudás, amit megszerettek, itthon miért nem kamatoztatható?

— Azért teljesen ne legyünk igazságtalanok — tiltakozik a kereskedelmi igazgató. — Mi igyekszünk szívet adni a hazai piacra is. Alkalmi jellegű velurcipőinket szívesen vesszük; szép vonalúak, s nem is túl drágák: négy-, ötszáz forintért kaphatók.

Derekba tört sarok

Az amerikai piacon szerzett tapasztalatoknak hamarosan a hazai vásárlók is hasznát látják. Persze, vannak bizonyos megkötések, amiről a MINO nem tehet. Az exportcipők a legnemesebb sevrőbőrből készülnek. Hazai gyártáshoz nem vásárolhatunk importbort. Be kell érni a — drága! — hazaival. Legtöbbet a Pécsi Bőrgyártól veszük, velúrt, nubukot, mappát — összesen vagy kétszáz ezer négyzetmétert. Jó ez, de azért nem sevrőbőr. S ez látszik is a termékben.

— Innen-onnan szerezzük be a különböző alapanyagokat; sokszor a szükségesnél kevesebbet kapunk, s azt sem időre. A talprész többségében a Tisza Cipőgyártól rendeljük, a sarkot, a formátalpat a Pest megyei Műanyagfeldolgozó Vállalat szállítja. A háttérparral nem vagyunk elégedettek. Vevőként állandóan kezdeményezünk, az nemigen fordul elő, hogy fordítva történne, és ők kopogtatnának valami újdonsággal. Az időtologatások, a késedelmes szállítások miatt mi is csúszunk; például a kereskedelem hiába kéri októberben a csizmát, ha csak októberben kapjuk meg a sarokrészt. Ilyenkor vagy meghiúsul az üzlet, vagy az áru később kerül a boltba, s ez nekünk sem jó.

— Aztán, előfordul, hogy más hibája miatt rajtuk csattan az ostar. Nemrég az egyik alapanyaggyártó rossz minőségű árut szállított — nem lehetett hordani a cipőket, alighogy felvették, derekba tört a sarok. Hétsszáz ezer forintos kárunk keletkezett, nem beszélve a hitelrombolásról. Most követeljük ezt az összeget a gyártó cégtől. Tehát vannak gondjaink... A szervezésre sok energiánk megy el; a szállítók és közöttünk összhangot kell teremtenünk.

A cipődivat minden idényben változik, a nők a jövő nyáron — mint ígéri — csinos szandálokban fognak járni, ha az augusztusi cipőbörzén jól választanak a kereskedők. Lesz miből.

Cseszák Gyöngyi

Jugoszlávia és a Világbank együttműködése

Budimir Loncsar washingtoni jugoszláv nagykövet hosszabb megbeszélést folytatott A. W. Clausennal, a Világbank új elnökével. A beszélgetés során megállapították, hogy a Világbank és Jugoszlávia sokéves együttműködése sikeres volt. Clausen érdeklődést tanúsított Jugoszlávia jelenlegi gazdasági helyzete, valamint a gazdasági stabilizálás problémái és eredményei iránt. Szó volt új jugoszlávai létesítményekről, amelyek finanszírozásában a Világbank is részt vesz.

Terv a lineáris járműforgalom megvalósítására

Japán és az NSZK megállapodott, hogy közösen dolgozza ki az úgynevezett „lineáris járműforgalom” megvalósításának tervét, amely hozzájárulna a nagyvárosi tömegközlekedés gondjainak megoldásához. A tervet már

HORIZONT

jelenleg is tanulmányozza a japán légiforgalmi társaság (JAL) és néhány szigetországbeli elektromos cég. A rendszer lényege az lenne, hogy a gépkocsik az úttestnél kissé magasabban fekvő mágneses párnán haladnának, ami jelentősen csökkentené a zajkeltő rezgéseket. A japán állami vasúttársaság ugyancsak foglalkozik saját „lineáris” rendszerének kiépítésével. Az egyik vonalon közlekedő kísérleti gépkocsik óránként 500 kilométeres sebességét is elérnek.

Új energiaforrások a Szovjetunióban

Előrehaladott állapotban vannak a Szovjetunióban a kísérletek az új, nem hagyományos energiaforrások kiaknázására. Épül az első naperőmű, készülnek az első nagyobb kapacitású

geotermikus erőmű tervét, foglalkoznak a szélenergia hasznosításával, s az első tapasztalatok alapján nagyobb méretű árapály-erőművek tervét is dolgozzák. A Krím félszigeten megkezdtek az első kísérleti naperőmű építését. Az erőmű kapacitása öt megawatt — éppen annyi mint az első kísérleti szövet atomerőmű kapacitása volt. Geotermikus erőmű már működik Kamcsatkán, ugyancsak öt megawattos kapacitással. Jelenleg bővítik ezt az erőművet, az új berendezések segítségével áramtermelése több mint kétszeresére nő, s a jelenlegi öt éves terv végére elkészül Kamcsatkán egy 200 megawatt kapacitású geotermikus erőmű is, a föld mélye melegének hasznosítására.

A Szovjetunió első árapály-erőműve, amely a tenger mozgását használja áramfejlesztésre, már 12 éve működik. A Fehér-tenger mentén elkészült erőmű kapacitása 400 kilowatt.

A TANÁCSOK FÓRUMA

1981. I. félévi fontosabb írásainak címjegyzéke

Félévenként közreadjuk a Tanácsok Fóruma fontosabb írásainak címjegyzékét. Az 1980. II. félévi írásainkról készült jegyzékét 1981. január 20-i számunkban közöltük.

A tematikai csoportosításban és időrendben közreadott címjegyzékük ezúttal is csak egy részét tartalmazza lapunk tanácsai munkával foglalkozó első félévi írásainak; csupán a keddi és a szombati számunkban két teljes oldalon megjelenő Tanácsok Fórumából kínál válogatást. Eppen ezért a más napokon és más rovatainkban megjelent — a tanácsok munkájával összefüggő — cikkeket, riportokat azok kereshetik vissza, akik napiaplaként olvassák a Magyar Hírlapot.

TESTÜLETI MUNKA, KÖZÉLET

Megyei munkaértekezlet Nőgrádban (I. 6.); Vas megyei válság (I. 6.); Álláspont: Az állampolgárok és a tanácsok kapcsolatairól (I. 10.); A testületi ülés sikerének kulcsa a jó előkészítés (Budapest, I. kerület — I. 17.); Alkotóró (A népront kongresszusára készülődve — I. 17.); Látókör, alkalmaság, tekintély (A testület meghatározó szerepéről — Siofok, II. 3.); Fényképek a borítón (A pécsi fotóval illusztrált előterjesztése — II. 3.); A népront és a tanácsok kapcsolata (Angyal-földi tapasztalatok — II. 10.); Nehéz, de nem lehetetlen (A lakótelepi közösségi életéről — II. 17.); Jelszavak helyett szervező (Beszélgetések a néprontkongresszus előtt — II. 24.); Társközségek közöndjai (Három Galga menti település tanácsai és néprontmunkájáról — III. 14.); A következők lépése (Egy tanácsos rádióműsor kapcsán Mezőgyánban — III. 17.); Előmozdítás és egészség (Hozzászólás fórumunk mellékletéhez — III. 17.); Jelentékek közügyek nincsenek (Munkások a lakóhelyi közletről — IV. 25.); Késleltetett demokrácia? (V. 9.); Az ügyrendi és igazgatási bizottságok tapasztalatairól (V. 16.); Együtt a közrendért (A tanácsok és a rendőri szervek együttműködése Bács-Kiskunban — VI. 6.); Bolhábi elefánt? (Budapest, III. kerület — VI. 9.).

TANÁCSSTAGI TEVEKENYSÉG

Nyolcvanezer és a beugró (Tanácsstagi alap Komárom megyében — I. 24.); Erdelt, képviselő, nézőpont (II. 10.); Előterjesztés a tanácsstaggal (Budapest, VIII. kerület — III. 7.); Együtt fogadják (III. 14.); Tűnődés az önkormányzatról (III. 21.); Tanácsstagi mély vízben (Budapest, VI. kerület — V. 19.); Tűnődés a tanácsstagi felolvasásokról (V. 30.); Összeállítás a tanácsstagi munkáról (Ellenőrzés, felkészültség; Szerepeltetés és szerepfeladás; A szószátyarokról — VI. 2.); Még mindig a régi nóta? (Milyen jogok illetik meg a testületi ülésre utazó tanácsstagozt? — VI. 20.); Generációs érdekeltség? (VI. 27.).

SZAKIGAZGATÁS

ÁRNYK AZ ÁLLAMPOLGÁROK LÁTJAK A TANÁCSOT? Mielőtt általánosítanánk (Munkások véleménye a helyi tanácsokról — I. 10.); Ügyféltételek, munkatársak (II. 28.); A sorozat záró és értékelő cikk (III. 24.); Inkognitóban? (A tájékoztatás készségéről — I. 17.); Utazás a statisztika göröngyös útjain: Hétköznapi számháborúink (I. 31.); A járás is bosszankodik (Budai járás — III. 3.); A magabiztosságról (III. 31.); A magántervezés megszervezése (IV. 11.); A valóság valóságát képerő (A feltehető tanácsai szervek ellenőrzési gyakorlata — IV. 9.); Szabályok, feltételek, feyelem (Egész oldalas összeállítás a megyei tanácselnökök értekezletéről, benne Abraham Kálmán építész-ügyi és városfejlesztési miniszter nyilatkozata — VI. 13.); A zártkertek jövőjéről (Az új miniszter-tanácsai határozatról — VI. 20.); Vessünk gátat a szabálytalan építkezéseknek (VI. 27.); ÜGYINTÉZŐK — ÜGYFELEKRŐL: Az állampolgár figyelve (Szentendre III. 28.); Felépések és híresztelések (Budapest, XIV. kerület — IV. 11.); A tartós bizalom építőköve (Kisújszállás — V. 16.).

ÜGYINTÉZÉS, KORSZERŰSÍTÉS

MEGYEK AJANLJAK — MEGYÉKNEK: Tasakok csendes hódítása (Tolna megye — I. 20.); Seta a jövő időben? (Igazgatás-szervezés Szolnok megyében — I. 24.); Szervezeti változás — jobb ellátás (Győr-Sopron megye — II. 17.); Az ajánlatok visszaközönlése... (Beszélgetés dr. Hardy Zoltánnal, a Veszprém megyei Tanács vb-titkárával — III. 21.); Tűnődés a megvalósításról (A tartalmasabb előterjesztésekről — II. 7.); Tapasztalatok után (II. 7.); Tá-

jekeztató szolgálat Barcsan (II. 28.); Álláspont a hivatali átszervezés elkerülhető konfliktusairól (III. 3.); Ügyintézés — állampolgár nélkül (Pécs — III. 7.); Megjegyzés egy intélemhez (III. 14.); Kerületi határok nélkül (Miskolc — III. 21.); Paragrafusok — életközben (Az eljárási törvény parlamenti vitája elé — I. rész: III. 31.; A gyakorlatnak kedvez — II. rész: IV. 7.); Elektronika és mozgatórugó (IV. 7.); A kezdeményezés pályája (IV. 28.); Új szerepeltetés Turkeven (Egy belső átszervezés tanulságai — V. 9.); Az érdekenység ellenére — V. 12.); Tessek csak „belekortákolni”? (A helyettesítésekéről — V. 19.); A hivatali bizalom telexnyelán (Budapest, V. kerület — V. 30.); Fahra hányt borsó? (Meghosszabbított ügyfélfogadás — VI. 6.).

MUNKAFELTÉTEL, SZAKERTELEM, MEGBECSÜLÉS

Tudnivalók a kiegészítő képzésről (I. 24.); Előterjesztés: Micsoda évűzött volt! (Portré a zuglói tanács egykori elnökéről, Varga Gyuláról — II. 3.); Az Államigazgatási Főiskola bizonyítvány (II. 7.); Gondolatok a Magyar Hírlap Tanácsok Fórumának mellékletéről (III. 3.); Befejezés — bizalmasan? (III. 14.); Arány, létszám, átcsoportosítás (III. 31.); Egy csepp tanácsstagi kitüntetés (IV. 28.); Az anyagi megbecsülésről (Budapest, VII. kerület — V. 9.); A tanács fiatalok özi konferenciájáról (V. 23.); Háromszoros tüntetkezés az Államigazgatási Főiskolán (VI. 23.).

TERÜLET-ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

Dombóvár és holdudvara (Egész oldalas összeállítás Dombóvár városkörnyéki településeiről — I. 27.); Az aszói fordulat (I. 31.); Ajánlás a város lakóinak (Kazincbarcika — II. 10.); A MAGYAR HÍRLAP SZABOLCS-SZATMÁRBA (Életforma és városformálás — Mátészalka; Község a jonatán sugárútán — Apagy; Helyben és ajánlva — Körkép a település-szerkezet korszerűsítéséről — II. 14.); Egy forgalmas falu a hegytetőn (Bükkszentkereszt — II. 21.); A MAGYAR HÍRLAP ZALÁBAN (Mi lesz veletek aprófalvak?; Vallomások a falusi közletről; A 24. órában — III. 10.); Önállóan — mégis együtt (A Magyar Hírlap kerekasztala Tápószelén — IV. 14.); Közvetítés — döntés előtt (Hat kisközség ellenállása — IV. 18.); Hat kisközség nem mondott (IV. 28.); Balatoni ismételtetés (Egy tanácsrendelet-tervezet vitája Balatonalmádyban — V. 5.); Egy zászló története (Salgótarján — V. 5.); AGGLOMERÁCIÓS BARANGOLÁS PEST KÖRÜL (A gyűrűn túl — a gondokon innen — V. 12.); A járás nem felelhető — V. 19.; Sopánkodás helyett öncérből — VI. 6.; Zárszó és valóságérzés — VI. 16.); Hány pere utazás a kultúra? (Pécsvárad és társközségei — V. 23.); A MAGYAR HÍRLAP KERÉKASZTALA: Hogyan építsünk iskolákat? (V. 26.); Piliantás a környezetre (A környezetvédelem aprómunkája — VI. 18.); Egy társközség és nyeresége (Csárdaszállás — VI. 20.); A MAGYAR HÍRLAP KERÉKASZTALA RÁCKEVÉN: Azonos hullámhosszra hangolódva (Beszélgetés a tanácsstágit meghatározó szerepéről — VI. 30.).

MUNKAMÓDSZER

A kisüzemi termelés segítése (I. 10.); A nyilvántartás új formái (Veszprém megye — I. 17.); Ellenőrzési csoportok Mezőtúron (II. 7.); Tanácsstagi a városkörnyékben (Szentendre — II. 21.); A parlamenti hasznosítása (II. 23.); Közösségek és vállalatok (III. 21.); A magántervezői tevékenység (IV. 7.); Mit tehetünk a rokkantakért? (Salgótarján — IV. 11.); Számadás a választóknak (IV. 18.); Egy megoldás a sok közül (Szennyvíztisztító telepek építése Pest megyében — IV. 25.); A tanácsstágit nyilvántartása (V. 5.); Szabálysértés ügyintézés (V. 16.); Ha a település üdülőhely (Leányfalu — V. 30.).

A beleszólás korlátai

Testületi vita — fedezet nélkül?

Gondolatok a községi és városi tanácsstagi döntési lehetőségeiről

„Tanácsunk a középtávú tervet tárgyalta. A tanácsstagoznak több javaslatuk is volt, de a válaszokból valahogyan úgy tűnt, hogy ezen a terven már nem lehet változtatni. Ha kidolgozott előterjesztés kerül a tanácsstágit elé, az már, hogy gy mondjam: kötelező.” (Egy városi tanácsstagi nyilatkozatából.)

A történet tanulságos. Mindenképpen érdemes választ keresni arra, hogy a helyi tanácsstago milyen mértékben befolyásolhatják a fejlesztési döntéseket? A kérdés az első pillanatban meglepőnek tűnhet, hiszen a településfejlesztés alapvető kérdéseiben éppen a tanácsstágit, vagyis maguk a tanácsstago jogosultak dönteni, s hatáskörüket gyakorolják is.

Az Államigazgatási Szervezési Intézet két évvel ezelőtt három megye néhány kiválasztott településében reprezentatív vizsgálatot végzett. A megkérdezett községi tanácsstago 52 százaléka úgy vélte, hogy érdemleges, komoly szerepük van a fejlesztési döntések kialakításában, még a tervezett főbb célokat, azok sorrendjét is meg tudják változtatni az előkészítés, sőt a döntéshozatal során. Mindössze kilenc százaléka állította, hogy lényegében nincs semmilyen beleszólási lehetőségük. A városi tanácsstago már inkább kételkedtek. Elsősorban azt hangsúlyozták, hogy apróbb módosításokat ugyan elérhetnek, de a főbb célok megfogalmazásába gyakorlatilag nem szólhatnak bele. A felmérés szerint ezzel a helyzettel a megkérdezett tanácsstago többsége elégedett volt. Érdekes, hogy az apparátusbéliek és a tisztségviselők a tanácsstago lehetőségét még szerényebbnek ítélték, mint maguk az érdekeltek.

Lássuk a „döntési mezőt”

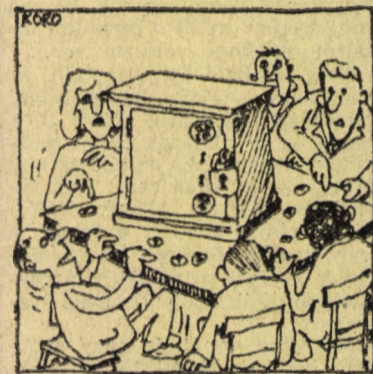
Más vizsgálatok alapján tudjuk: a beleszólás lehetősége alatt a tanácsstago többnyire azt értik, hogy a tanácsstágit szabadon elmondhatják véleményüket, függetlenül attól, hogy az általuk tolmácsoltt igények bekerülnek-e a tervekbe, avagy sem.

A szervezési intézet felmérésének másik tanulsága, hogy a tanácsstago ritkán élnek a határozati javaslatok módosításának, vagy megváltoztatásának lehetőségével, holott gyakrabban kezdeményezhetnék ezt. Ez a már említett elégedettség jórészt azzal függ össze, hogy véleményük szerint az előterjesztett javaslatok — így a tervek is — eleve jól tükrözik a valóságos szükségleteket. A vizsgálat azonban az elégedettség másik okát is feltárta: azt, hogy a tanácsstago ismerik reális lehetőségeiket, valamint a helyi tanácsai döntések pénzügyi és intézményes korlátait.

Sok múlik azon, hogy milyen a tanácsstago gazdasági önállósága, milyen széles az a „döntési mező”, amelyben a helyi testületek szabadon mozoghatnak. Úgy tűnik, hogy az utóbbi évek nehézségei, az egyensúlyteremtő szabályozások, intézkedések (1979–80-ban például a beruházási színvonal szabályozása) tovább szűkítették a testületi döntések hagyományos mozgásterét. Ugyanakkor még nem alakult ki az intenzív, a racionálisabb gondolkodás és magatartás demokratizmust növelő szemlélete és gyakorlata. Egy-egy településfejlesztési döntés kialakítását számos tényező befolyásolhatja. Az elképzelések kialakítása — s városok esetében még inkább ezek megvalósítása — döntően a megyei tanács hozzájárulásától, az állami támogatás mértékétől függ. A helyi erőforrások által nyújtott lehetőségek aránya szerényebb. A községekben csak úgy

tudnak megvalósítani számottevő fejlesztéseket, ha több éven át félreteszik a pénzüket, de valójában még az is a megyei tanács hozzájárulásától függ, hogy a helyi erőforrásokat mire fordítják.

Egy nagyközségi tanácselnök minderről a következőket állította: „Tanácsunk dönthet arról,

hogy a saját bevételünket mire fordíthatjuk. Ez összegben azonban alig több a fejlesztési alapunk hét százalékánál! A megyei tanács azonban még ennek felhasználását is befolyásolta azáltal, hogy hozzájárulását egy általa meghatározott célhoz kötötte.” A tervben szereplő célszerűségi beruházások eredményeként elhozhatók, nem igényelnek mérlegelést. A helyi testületekre háruló döntések így szükségképpen beszűkülnek.

A már többször idézett vizsgálatban arról is megkérdezték a tanácsstagoikat, hogy a különböző szervek milyen befolyást gyakorolnak a helyi fejlesztési döntésekre? Bár a községi és városi tanácsstago egybehangzó véleménye szerint ebben a helyi párt-szervek szerepe a legjelentősebb a rangsor második-hatodik helyére már a magasabb szintű — többnyire megyei szervek — kerültek. Tehát a tanácsstago véleménye is: a döntések viszonylag magas fokú centralizáltságára utal. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a tervek nem az ott élők legsürgetőbb igényeit elégítik ki! Sőt valószínű, hogy így is azok a beruházások — nagyjából hasonló sorrendben — valósulnak meg, de mégsem hangyogolható el a testületi vita jelentősége.

Alkuk sorozata

Még tanulságosabb, ha figyelmenket a döntési folyamat egészére, s különösen a tanácsstágit jövahagyó aktuszt megelőző eseményekre fordítjuk. Mint minden testületi döntés előkészítése, így a fejlesztési célokat tartalmazó tervek kidolgozása is a szakapparátus, a tisztségviselők feladata. Az előkészítés során — amennyire lehet — igyekeznek figyelembe venni azokat az igényeket, javaslatokat, amelyek korábban egy-egy tanácsstagi beszámolón, jelölőgyűlésen, falugyűlésen, vagy más fórumokon elhangzottak. Tehát a leginkább feszítő gondok az apparátus előtt sem ismeretlenek. A tervkészítés folyamatát tulajdonképpen a megyei, járási és helyi szervekkel folytatott egyeztetések — mondhatnánk: „alkuk” — sorozata jellemzi, amelynek előrehaladtával az igények mindinkább közelítenek a lehetőségekhez.

Egy nagyvárosi tanácselnök a következőképpen foglalta össze ebbéli tapasztalatait: „A középtávú terv a központi orientációk-

nak kilencvenhét százalékban megfelelt a jövahagyásakor. Amíg ez létre nem jött — azaz amíg a felülről kapott célt „vissza” nem terveztük —, újabb és újabb egyeztetésekre került sor. Így a tanácsstágit már nem is volt lehetőség a módosításra, szinte a vita is feleslegessé vált. A város számára tehát nem a fejlesztési alapok szükségessége jelent elsősorban problémát — hiszen a tanácsstago többsége ismeri a népgazdaság teherbíró képességét —, hanem a tanács manőverezési lehetőségének hiánya.” A tanácsstago azt sem igen értik, miért nem lehet ágazatok között átcsoportosítani, egyik zsebből a másikba úgy áttenni, ahogy ez a családi költségvetésben is lehetséges?

A szakemberek szándéka

Kimondható tehát, hogy az igényeket szelektáló, rangsoroló folyamatba a tanácsstago jóformán csak akkor kapcsolódnak be, amikor a tervkonceptió már megszilárdult. Nem véletlen, hogy a szervezési intézet vizsgálatának tapasztalatai szerint a községi tanácsstago ötven százaléka, a városi delegátusok kétharmada kifejezetten igényelte, hogy a döntési folyamat közben a véleményeltérésekről az eddigieknél alaposabban tájékoztassák őket. A tanácsstago szerepe most elsősorban az igények továbbításában hangsúlyos, a végső döntésnél már kevésbé. Ezért nem is érik feladatuknak, hogy a testületi üléseken ők maguk rangsorolják az igényeket. Többnyire a szükségesnek vélt pénzügyi, műszaki információk, ismeretek, a „szélesebbkörű áttekintés” hiányára hivatkoznak.

A városokban valamivel jelentősebb szerepe van a bizottságokban végzett előkészítő munkának, bár ebben a fázisban már csak kisebb változtatásokra van lehetőség. A testületi döntés pusztán a jövahagyásra, a tervben foglaltak megerősítésére szorítkozik. A többszöri előzetes egyeztetés után lényegesebb változtatások pedig olyan problémákat okozhatnak, hogy a szakapparátus és a tisztségviselők — érthetően — a terv változtatás nélküli elfogadását szorgalmazzák. E köztöltés némileg oldható, ha az egyes fejlesztési célkitűzéseket alternatívákban fogalmazzák meg: övodát vagy bölcsődét építsünk-e előbb stb. Ilyen választásra azonban meg lehetőségek nélkül kerül sor.

Van azonban egy terület, ahol a tanácsstagnak, a helyi kezdeményezésnek elsődleges szerepe van. Ez a társadalmi munka szervezése, a lakosság olykor anyagi áldozatvállalást is igénylő megnyerése. Nem egy esetben út, járda, vízmű építése, ABC áruház vagy övoda létrehozása csak úgy kerülhetett be a tervbe, hogy megvalósításukhoz a társadalmi (lakossági) hozzájárulás jelentette a csaknem kizárólagos fedezetet.

Mintha minden rendben lenne...

Írásommal arra kívántam felhívni a figyelmet, hogy a településfejlesztésként alapvetően meghatározó döntésekről szólván gyakran túlhangsúlyozzuk a községi és városi tanácsstago tényleges szerepét és lehetőségét. Hiányoljuk az élelkebb tanácsstágit vitákat, javaslatokat, alternatívákat, úgy csinálunk, mintha ehhez már minden feltétel meg lenne. Ezzel akarva-akaratlan megfosztjuk magunkat annak átgondolásától és azoktól a kezdeményezésektől, amelyek a lehetőségek bővítésére irányulnak.

DR. SOLTÉSZ ISTVÁN

Harmadik világ

Atomigérek

Minden évi késelelem növeli a deficitet

A nyolc esztendő alatt több mint ötszörösére emelkedett kőolajárak a legnagyobb gazdasági gondokat a „fekete arannyal” nem rendelkező fejlődő államoknak okozzák. A duzzadó olajszámlát csak adósságállományuk állandó növelése révén tudják kiegyenlíteni, hosszabb távra azonban a mértékellen eladósodás nem jelenthet megoldást.

Az energiahordozókban szegény fejlődő országok számára csak az úgynevezett alternatív energiaforrások, közülük is elsősorban a nukleáris energia jelenthet megoldást az elkövetkező évtizedekben.

Az energiahelyzet

A hetvenes évek második felében számos atomerőmű építését kezdték meg a fejlődő országokban az olajfüggőség részleges felszámolása érdekében. Erdes módon a kőolajban gazdag fejlődő — elsősorban arab — államok is kidolgozták atomerőmű-programjukat. Mindezt abból a megfontolásból teszik, hogy olajkincsüket minél tovább tartsák a föld mélyén, tehát még hosszú ideig számíthatnak az olajbevételekre. Másrésztől már most gondolnak az „olaj utáni korszakra”, amikor majd a megcsappant készletek már a saját energiaigény kielégítésére sem lesznek elegendők. Az elmúlt évek olajjövendelmei lehetővé tették számukra az óriásberuházásokat az olajon kívüli energiaszektorban.

A fejlődő országokban az elmúlt évtizedben összesen 37 atomerőművet építettek, jelenleg pedig 28 erőmű építése folyik. Az atomerőművek objektumok egy része a villamosáram-termelést szolgálja, egy másik része pedig a tudományt segítő kutatóreaktor. Áramtermelő atomerőművek működnek Dél-Amerikában, Argentínában, Brazíliában, befejezés előtt áll az építkezés Mexikóban, Kolumbiában és Chilében. Ezekben az országokban már működnek kutatóreaktorok. Afrikában és Ázsiában elsősorban kutatóreaktorok létesültek, de áramtermelő erőművek épülnek Egyiptomban, Dél-Afrikában, Iránban, Pakisztán, India, Tajvan, Dél-Korea már több áramtermelő nukleáris létesítménnyel rendelkezik. A felsorolás is jól bizonyítja, hogy az atomerőművek nem a „világ szegényházaiban”, hanem a tehetősebb fejlődő országokban épülnek.

A legszegényebb államoknak egyelőre nincsen pénzügyi lehetőségük az olajimport „atomkiváltására”, pedig a legégetőbb szükség az atomerőművekre ezekben az országokban van. Szó van arról, hogy a legszegényebbek számára az elkövetkező években nemzetközi összefogással építenek majd atomerőműveket. Egyelőre persze ez csak terv, a megvalósítás még bizonyára jó ideig eltart, ha egyáltalán nem kerül le a napirendről.

A pánarab program

A fejlődő országok számára az atomerőműveket a jól ismert nagy tőkés cégek szállítják, elsősorban az amerikai Westinghouse, a General Electric, a francia Framatome és a nyugatnémet KWU. Számukra az atombiznisz óriási bevételeket biztosít, hiszen egy-egy erőmű felépítése több száz millió dollárba kerül. A fejlődők számára azonban igen vonzó a nukleáris energia perspektívája. Vonzerőt jelent az is, hogy a szocialista országokban a nukleáris erőművek részesedése az évtized végére a villamosáram-termelésben eléri majd a 20–25 százalékot, az Egyesült Államokban meghaladja majd a 10 százalékot, s hasonló lesz az arány a Közös Piac tagállamaiban is.

Az atomerőművek számának ugrásszerű növekedése várható az arab országokban. Eppen az iraki atomerőmű lebombázása idején tartották első atomenergetikai konferenciájukat az olajtermelő arab államok Damaszkuszban. A tanácskozáson pánarab atomenergia-programot fogadtak el, amelynek megvalósítása az ezredfordulóra várható. A tervek szerint az arab országok 20 atomerőművet építenek és működtetnek közösen 2000-ig. Az erőműveket Marokkóban, Tunéziában, Irakban és Szaúd-Arábiában építik majd fel, Algéria pedig a térség urándúsító központja lesz.

A program megvalósításához 25 milliárd dollárba van szükség, ezt az összeget az olajexportáló arab államok viszonylag könnyen ki tudják fizetni az olajbevételekből. Nem jelent majd a későbbiekben gondot az erőművek üzemeltetéséhez szükséges urán előteremtése sem, ugyanis eddig mintegy 60 ezer tonna uránt fedeztek fel arab földben. A nukleáris program megvalósításában az érintett arab államok szeretnék együttműködni Franciaországgal, Kanadával, Japánnal és az NSZK-val.

A pánarab atomtervek megvalósítása még csaknem két évtizedet vesz igénybe, Egyiptom és Szíria azonban már nemcsak az atomenergia-korszak küszöbén áll. Egyiptom nyolc atomerőmű létesítését határozta el, ezek az ország energiaszükségletének 40 százalékát fedezik majd. Eddig az USA, Franciaország és az NSZK kapott megrendelést összesen hat atomcentrálé létesítésére. (Az erőművek kapacitása egyenként 1000 megawatt lesz.) Szíria 1991-ben avatja majd első atomerőművét, s ugyanekkorra készülnek majd el az Egyesült Arab Emírségek atomreaktorai is.

Az arab országok csatlakoznak az atomerőmű-egyezményhez, s nukleáris létesítményeinek kétszáz a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség ellenőrzése alá bocsátani. (Érdemes megjegyezni, hogy az atomerőművel rendelkező, vagy atomerőművet építő fejlődő országok közül Dél-Afrika, Pakisztán, India és Brazília még nem írta alá az „atom-KRESZ-t”).

Üzemeltetési gondok

A fejlődő országok számára fontos kérdés az épülő és a meglévő atomerőművek folyamatos üzemeltetése. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha zökkenőmentesen érkeznek az urán szállítmányok, illetve a dúsított urán. A nukleáris fűtőanyag elsősorban a fejlett tőkés államokból érkezik, s a jelek szerint nem lesz fennakadás a szállításokban — ha csak politikai okokból nem állítják le az exportot egy-egy országba. A világ uránkészletei nem írta alá az „atomkreszt”) még hosszú ideig képesek „táplálni az atomerőműveket.

Amíg a fejlett tőkés államokban az elmúlt három esztendőben lelassult az atomerőmű-építési programok végrehajtása (főleg anyagi és környezeti okok miatt), a harmadik világban az építkezések ütemének gyorsulása tapasztalható. Minden évi késelelem ugyanis súlyos dollártízmilliókat jelent az amúgy is deficitese államháztartások számára, elsősorban a hagyományos energiahordozókban szegény országokban. De ma már az olajtermelők sem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy lakosságuk és gazdaságuk jövőjét kizárólag jelenlegi olaj-monokultúrájukra építsék.

G. GY.—SZ. P.

Forintinjekcióval

Egy kormányrendelet hatásai — Nemeslakóház-tatarozáshoz kapható támogatás

Zsúfedeles, fehérre meszelt, tornácós ház, ablakában piros muskátli. A tihanyi hegyoldal legszebbjei ezek a régi parasztházak. Minőségükben nem a népi romantika, nosztalgia csendül meg, értéke van az egyszerű, szép formának, a hajdan volt építészeti stílusnak. Ma: népi műemlékek.

A hatvanas évek derekán, ahogy gyűltek a forintok, úgy kezdtek szaporodni az új házak. A kocka alakúak, nagy ablakok, fürdőszobások — s mindegy, hogy a család lakta, vagy a nyári konyhában kuporgott — az új mód gyorsan terjedt. A falvak arculata egy-kettőre megváltozott. A huszonegyedik órában riadót fújt az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség. Rájöttek: ha azonnal nem kezdenek mentőakcióba, a népi tájleltő házak mind eltűnnek. Gyorsan fel kellett térképezni, hol találhatók még értékes épületek, s aztán gondoskodni kellett sorsukról. Erről a munkáról dr. Barcza Gézával, az OMF osztályvezetőjével beszélgettem.

Indul a mentőakció

Míg a gazdagabb falusiak versengtek, ki épít előbb új házat, addig — szerencsénk — a szegénység konzerválta a régi épületeket. Jót tett a távolság is, az „isten háta mögötti” falvak — amelyeket elkerült a forgalom — megőrizték eredetiségüket. Imár harminc éve kutatjuk az ország népi műemlékállományát. Eddig több mint háromezer települést vizsgáltunk meg, a téma felelőse: a Szentendrei Szabadtéri Gyűjtemény. Körülbelül két év múlva sikerült feltárunk az összes — védettségre szoruló — népi műemléket. Jelenleg szőlőhegyek, présházak, pincék, tányák és mezővárosok népi műemlékeit vizsgáljuk. Az 1953-as Tétéles műemlékjegyzékben alig tíz-tizenkét népi műemlék szerepelt, de már jelentősen megnőtt a számuk.

Hány népi műemléket tartanak nyilván?

Ebben a pillanatban 1800 épület van a védelmünk alatt. Ezen belül megkülönböztetünk olyanokat, amelyek mindenképp fenntartandók, és a második kategóriába soroltuk azokat, amelyek esetleg törölhetők a sorból. Az első csoportba 1200 épület tartozik. Perse, a nyilvántartás, a feltérképezés önmagában nem elegendő, fenntartásuk érdekében kedvező feltételeket, támogatási rendszert kellett kidolgozni.

Milyen támogatást kapnak a népi műemlékek tulajdonosai?

Régen a parasztember hűsvét előtt kitapasztotta a házat, a tetőt kijavíttatta, és újrameszelte. Ezt szokásos karbantartásnak vesszük, amiért évente kettő-öt ezer forintot utalunk át a tulajdonosnak. Erre összesen másfél millió forint megy el. Ezenkívül eseti támogatást is nyújtunk. A nagyobb helyreállításokhoz harmincezer forinttal segítünk, amit

nem kell visszatéríteni. Tíz éve vezettük be ezt a támogatást, akkor még nehéz volt elhitetni a tulajdonosokkal, hogy ez az állami fenntartási hozzájárulás nem jelent semminemű kisajátítást, nem esik csorba a tulajdonjogon. Kezdetben jó, ha kétszázán használták fel a támogatást, ma háromszor annyian kérik. Megjegyzem, ez a kezdeményezésünk egyedülálló a világon.

Sokan felfedezték a régi házak romantikáját, az új tulajdonosok java része üdülőknek használja ezeket a házakat...

Váltás következett be; elsősorban a Duna-kanyarban, az Országban és a Balaton térségében már nem eredeti — lakóház — funkciójában használják ezeket

az épületeket. Általában csak a külsejét hagyják változatlanul, a belső teret korszerűsítik. Legelőbb félezer épület cserélt gazdát. Am az eseti és az évi támogatás az új tulajdonosnak is jár. De volt egyéb tennivalónk. Szükség volt új jogszabályra, különben nem vették volna ezeket a házakat, hiszen rendelet tiltja, hogy valakinek két lakása legyen. El kellett értnünk, hogy ami korábban lakóház volt, üdülőknek számítson. Az idegenforgalomtól távolabb eső, de gépkocsival jól megközelíthető, gyönyörű fekvésű területek, kiháló falvak házai így lettek üdülők — például Dörgöcsén, Bálványoson.

Műemlék állami tulajdonban

És mi lett a sorsa az állami tulajdonba kerülő népi műemlékeknek?

Voltak olyan műemlékek, amelyekkel nem törődtek, elhanyagolták, már-már lebontották. Ezért kellett ezeket állami tulajdonba venni. A Minisztertanács 1974-ben határozatot hozott a népi műemlékek védelméről. A tulajdonjog megszerzéséhez és a közcélú helyreállításához harmincmillió forint támogatást nyújtott, felmentést adott a lakáspótlási kötelezettség alól. Egyben a pénzügyminiszter feladata lett, milyen további könnyítésekkel tegye vonzóbbá, gazdaságosabbá a közéleti szövetek számára a műemlékek megszerzését és kezelését. Például ennek köszönhető, hogy mentesülnek a telekhasználati díj alól. Ma már nyugodtan mondhatjuk — mentőakciónkhoz

állami támogatást kaptunk, partnereink lettek a tanácsok, a társadalmi szervezetek, az idegenforgalmi hivatalok. És immár abban az előnyös helyzetben vagyunk, hogy a községek, a falvak büszkék műemlékeikre, s áldozatokat hoznak értük. Jelenleg 165 népi műemlék van állami tulajdonban, amelyeket közösségi célokra kell hasznosítani. Vendéglőket, éttermeket, turisztaszállót, pihenőhelyeket, üdülőket, múzeumokat, művelődési házakat lehet kialakítani.

Kevés a bevétel

Hollókön van egy csodálatos kis falu. Az ilyen egységes stílusú település lenyűgözően szép, s idegenforgalmi szempontból is jobban használható. Létezik hasonló műemléki körzet?

Összesen huszonegy népi műemléki jelentőségű terület van, amelyekre — Szigliget és Tihanyi kivételével — az állami tulajdonba vétel a jellemző. De még nem mind olyan szép, mint Hollókő. Ott a megyei tanács megvásárolta az épületeket, mi fizettük a helyreállítást, és mi voltunk a kivételezők. Egymillió forint támogatást adtunk. Végül is a mai igényeknek megfelelő, korszerű kis falu alakult ki; a régi házakban van óvoda, iskola, egészségügyi intézmény, múzeum, vendéglő, étterem, szálloda. Jól dolgozik a Nógrád megyei Idegenforgalmi Hivatal, most népi mestersegek — fafaragás, szövés, korongolás — bemutatóját rendezi. Híres a mezőkövesdi Hadas település, és a Csongrád megyei halászfalu is. Most kerül sor Sopron tószomszédságában a fertőrákosi egységes népi műemlék-település rendezésére. De tovább sorolhatom: Nagybörzsönyben kerítés nélküli pincék, présházak sorakoznak egymás mellett, híres az ócsai pincesor is. Nagy érték Aszófán a Vörösmáli pincesor, Baranya megyében Villányköves, Palkonya. Vagy ott van Bács megyében Hajós és Nemesnáduvar. Itt szabályos pinceváros épült — 1200 darab pincét számlálunk. Hasznosításukról most tárgyalunk az Országos Idegenforgalmi Hivatal képviselőivel.

Sok pénz megy el a népi műemlékek fenntartására, megóvására, visszatérül valamennyi?

Sokkal több visszatérülhetne, ha szélesebb körű lenne az idegenforgalmi hasznosításuk. Nagyvászonban van egy jó kis vendéglő. Nemesvámoson érdemes betérni a Bettyán csárdába, Hollókő kezd felkapott hely lenni. De nem ez a jellemző, a bevétellel nem lehet dicsekedni. Az értéklődés csak most élénkült meg. Kerestek az IBUSZ-tól és a SZÓVOSZ-tól is, szállodákat, illetve üdülőket szeretnének kialakítani. Ezek hasznos kezdeményezések. De hozzáteszem, hogy a műemlékekre fordított pénz visszatérülése nemcsak anyagiakban mérhető. Fontos, hogy ne engedjük elpusztulni értékeinket!

Cseszák Gyöngyi

A három évvel ezelőtti módosított földvédelmi törvény, amely a földhasználat korábbi hiányosságainak felszámolására rendszabályokat helyezett kilátásba a vétőkkel szemben, bevált a gyakorlatban, — ez derül ki a MEM-összesítéséből, amely a nyári állapot alapján azt vizsgálta, hogyan tettek eleget művelési kötelezettségüknek a mezőgazdasági nagyüzemek, illetve a kistermelők. A tapasztalatok kedvezőek: míg a korábbi években a tavasz végén és a nyár elején rendre ötvenezer hektárnyi terület maradt műveletlenül, addig az idén mindössze 8 ezer 500 hektár maradt ki a művelésből.

Igy szól az MTI mai jelentése, amelyen jó okom van elmerengeni. Először is azon,

Mai kommentárunk

Fogyóban a parlag

hogy vajon miért kellett pénzbüntetést kilátásba helyezni, hiszen — számunkra legalábbis — az volna a természetes, hogy a föld művelésével megbízottak eleget tegyenek feladatuknak.

Am most örülhetünk, hogy végre olyan magas a kukorica, a cukorrépa vagy éppen a napraforgó fölvasárlási ára, hogy azért már megéri olyan helyre is elvetni az említett növényeket, amelyek tavaly még csak a játszadozó gyermekek tantáya volt. S örülhetünk végre annak is, hogy az elhagyott földeket, amelyeket már idős tulajdonosaik képte-

lenek megművelni, vagy a városba költözők feladtak, most a gazdaságok művelésbe fogták. Mert az ily módon gazdálkodókná vált apróbb-nagyobb földecskákra összeítve kétezer hektárnyi adnak!

Nincs olyan gazda, aki ne tudná: egyetlen megújítható nemzeti értékünk a termőföld. Számomra az a természetes, ha ezt az értéket a neki kijáró tisztelettel kezeljük-műveljük. Mindet, az utolsó tábláig! S nemcsak műveljük, hanem védjük is, mert a földvédelem szinte azonos a szakszerű műveléssel.

A megműveletlen területek csökkenése öröndetes, ám a 8 ezer 500 hektár még mindig sok. Legalábbis méreteinkhez képest...

— vödörös —

Babraforgó

A géntechnológia új eredménye

Amerikai kutatók a 21. század mezőgazdaságának előhírnökésként mutatták be géntechnológiával előállított új növényüket, a „sunbean”-t (a „sunflower”, napraforgó és a „bean”, bab szó összeolvadásából), amelyet magyarul talán babraforgónak nevezhetnénk. Mint neve is mutatja, a növény a napraforgó és a bab tulajdonságainak egy részét egyesíti.

A mezőgazdászok régi álma volt a hüvelyesek és más kultúr-növények — például gabona — keresztezése. A hüvelyesek gyökereiben ugyanis nitrogénmegkötő baktériumok élnek, s így ezek a növények műtrágyázás nélkül, csupán a levegő nitrogénjéből építik fel aminosavakat. Továbbá, a hüvelyesek magvai sokkal több fehérjét tartalmaznak, mint más növényeké. A keresztezés megvalósítása azonban csakis álom lehet, hiszen ez a művelet nem valószínű meg az egymástól nagymértékben különböző fajokba tartozó növények között.

Megvalósítható azonban génátültetéssel. (Az eddigi „legme-

részebb” sejtegyesítés — nem géntechnológiai, hanem más úton — emberi és sárgarépaszövetek összeolvastása volt, és éppen Magyarországon, Szegeden valósították meg.) A babraforgó esetében a bab egyik fehérjeszintézisért felelős génjét sikerült a napraforgó génállományába bevenni. A művelethez egy káros baktériumot használtak fel. Ez az egysejtű természetes géntechnológusként úgy fejti ki hatását, hogy saját géneinek egy részét átviszi a növényre, amely ettől megbetegszik. A kutatók az átültetendő bagenét a baktérium génállományába ültették be, s így juttatták be a napraforgó génjei közé.

A kísérletek tanúsága szerint az „átoperált” baktériumokkal beoltott napraforgó-növényekben a bagen valóban beilleszkedett a napraforgó saját génjei közé, mert termeli a fehérjét. A kutatók véleménye az, hogy az általuk alkalmazott technológia a kilencvenes években már elérheti az ipari méretet, s különleges tulajdonságú, új növényeket hozhat létre.

A kár hatmillió forint

Saját zsebre dolgozott a vezetőség

A Heves megyei Rendőr-főkapitányság befejezte a nyomozást a Heves megyei Tanács Építőipari Vállalat volt vezetőinek ügyében. A megyei főügyészség pedig benyújtotta az Egri Megyei Bírósághoz a vádiratot, mely szerint Varga Lajos, a vállalat volt igazgatója és nyolc társa különböző bűncselekményekkel, az 1977—1980 közötti években több mint 6 millió forint kárt okozott a társadalmi tulajdonban.

Saját lakásait felépítésre lakásszövetkezetet szerveztek, és abban különböző vezető tisztségeket vállaltak. A lakásszövetkezet építési munkáit saját vállalatukkal végeztették. A vállalatot mintegy 2 millió 800 ezer forint kár érte az által, hogy a lakásszövetkezetnek benyújtott vállalati számlák összegét jogtalanul csökkentették, egyes munkákat részben vagy egyáltalán nem számláztak le.

Eger város Tanácsa megbízásából végzett mélyépítési munkák számláit úgy készítették el, mintha a munkákat egy találmányon alapuló műszaki eljárásal végezték volna. A munkák valójában más, olcsó eljárással

készültek el. A többlétszámlázással másfél millió forintot meghaladó kárt okoztak megrendelőiknek.

A vállalat műszaki fejlesztési alapjából vadászahézipítési és tetőtér-beépítési munkákat finanszíroztak, különböző magánszemélyeknek ingyen vagy aránytalanul csekély ellenértékért építési munkákat végeztek, és ezzel további 1 millió 400 ezer forint kár keletkezett.

A Heves megyei Főügyészség az előzetes letartóztatásban levő Varga Lajos volt igazgatót, Lukács Lászlót, a vállalat volt mélyépítési főmérnökét és Mohai Lajost, a vállalat volt műszaki osztályvezetőjét különösen nagy vagyoni hátrányt okozó, hűtlen kezelés büntetéssel, Lukács Lászlót, a szabadlábban levő Viszocsánszki Demeter építészvezetővel és Mlinarsik Zoltán főművezetővel együtt társtettesként, üzletszerűen elkövetett, különösen nagy kárt okozó csalás büntetéssel, a további négy vádlottat pedig jelentős vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés büntetéssel vádolja.

Az üzemi demokráciáról

A Győr-Sopron megyei NEB ülése

Az üzemi demokrácia tapasztalatairól tanácskozott a Győr-Sopron megyei Népi Ellenőrzési Bizottság csütörtöki ülésén, Győrött. A népi ellenőrök másfél éven át több mint harminc vállalatnál és szövetkezethél vizsgálták, miként érvényesülnek az idevágó rendelkezések, a Minisztertanács és a SZOT 1977-ben kiadott együttes határozata és az üzemi demokráciával kapcsolatos egyéb jogszabályok.

Néhány munkahelyen — például a megyei AGROKOR-nál — azt tapasztalták, hogy a különböző fórumokon felvetett kérdésekre nem mindig kapnak kielégítő választ az érdekeltek. Másutt, így a Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalatnál, nem tisztázták pontosan a munkahelyi jog- és hatásköröket, így a dolgozók nem tudják, kihez forduljanak ügyes-bajos dolgaikkal vagy javaslataikkal.

Az összkép azonban kedvező változást mutat: a brigáderkezelteken, termelési tanácskozásokon, bizalmi testületi üléseken több a hozzászólás és az elfogadott javaslatok száma, mint korábban.

Rádióműsor a Párkszínpadon

Augusztus 1. és 7. között — ezúttal ötödik alkalommal — rendezi meg a Magyar Rádió a szórakoztatózenei hetet. A kétévénként sorra kerülő rendezvény-sorozatnak ezúttal a Budai Párkszínpad adott otthont.

A rádió munkatársai — Seregi László és Wolf Péter rendező, Bolba Lajos szerkesztő — négy estére invitálják a könnyűzene kedvelőit a nyilvános műsor megtekintésére. Elsőként — pénteken este 20 órától — Lemezzparádé címmel csendülnek fel ismerős dallamok. A rádióban készült lemezfelvételek előadói — többek között a Karthagó, az Express és az új Bergendy-együttes, valamint Korda György és Katona Klári — „élőben” mutatják be sikeres számaikat.

Mindenből a legjobbat a címe az augusztus 3-i programnak, amelyen a különböző rádiós nyilvános adásokban elhangzott „gyöngyszemeket” gyűjti csokorba többek között Vámosi János, Záray Márta, Mátray Zsuzsa és Ihász Gábor.

Novemberben: próbajárat

Metróval Kiszpestől Angyalföldig

Tíz újabb metrókocsi érkezett a napokban a Szovjetunióból: velük teljessé vált az észak-déli vonal szerelvényparkja. A Deák tér és az Elmunkás tér közötti szakasz kétharmad részén már lefektették a vágányokat, s jelenleg szolgálati vonatok szállítják itt a munkálatokhoz szükséges anyagokat, eszközöket. Előreláthatóan novemberben váltják fel őket a próbajáratok, s december végén az új szakaszon is megindul az utasforgalom.

A három új állomás — az Arany János utcai, a Marx téri, az Elmunkás téri — átadásával újabb két és fél kilométerrel bővül, s összesen 11 kilométer hosszú lesz a Kőbánya—Kiszpest—Elmunkás tér közötti szakasz. A vonatok 22 perc alatt teszik meg e távolságot, csúcsidőben kétpercenként követve egymást. A há-

rom állomás közül az Arany János utcai és a Marx térben mozgólépcsők szállítják az utasokat 28 méter mélység és a felszín között. A mozgólépcsők szerelése már megkezdődött. Az Elmunkás téri megálló a Nagyvárad térihez hasonlóan burkolat alatti állomás.

Az Arany János utcai állomás már csaknem fogadóképes. A napokban „öltöztetik” a belső utasteret: a padlóburkolat Olaszországból importált vörös gránitból készül, az oldalfalak Kubából származó fényezett mészkőburkolatot kapnak.

Az év végi vonalpremiert követően folytatódik a metróépítés. Az észak-déli szakaszon 1984-ig két állomást adnak át: a Dózsa György útnál, illetve az Árpád-hídnál.

Augusztus folyamán Esztergomban

Gitárfesztivál és -szeminárium

Csak most zárta be kapuit Esztergomban a Dunakanyar művészeti nyári egyeteme, ahol Kodály oktatási módszereit sajátította el 16 ország zenepedagógusa, és máris újabb zenei eseményre készülődnek a városban. Augusztus 5-én nyitják meg ünnepelesen az V. nemzetközi gitárfesztivált és szemináriumot, amelyre minden eddiginél többben jelentkeztek: 27 országból 400 résztvevőt várnak. Akárcsak az előző alkalomkor, most is az NDK-ból, Lengyelországból és Görögországból jönnek a legnépesebb csoportok. Első ízben vesznek részt a találkozóon brazil, belga, dán, indiai, kanadai, norvégiai, svájci, svéd és szíriai gitárosok.

A kurzus művészeti vezetője ismét Szendrey-Karper László

lesz. A tanárok — világhírű japán, NDK-beli és NSZK-beli gitármesterek — próbajáték alapján választják majd ki a legtehetségesebb hallgatókat, akikkel két héten át foglalkoznak. Természetesen a többiek is kezdeti részt vesznek a fesztivál sokrétű programjában. Számos előadást, hangversenyt hallgatnak, és jómaguk is többször fellépnek.

A fesztiválra húsz országból számos jeles művészdíjazott is érkezik, közöttük többen valamelyik előző esztergomi találkozóon váltak híressé, és azóta már a nemzetközi koncertlista élvonalbeli szereplői. A művészek a kurzus ideje alatt az ország különböző vidékein — huszonkét helységben — lépnek közönség elé.

Hatos gyilkosság Franciaországban

Miért ölték meg Massie felügyelőt?

A francia rendőrség 11 napos, bravúros nyomozás után letartóztatta az aurioli hatos gyilkosság valamennyi tettesét, és megtalálta valamennyi áldozat holttestét.

Mint ismeretes, július 19-re virradó éjjel leeggett Marseille közelében, Auriol településen egy tanya, amely Jacques Massie marseille-i rendőrfelügyelő volt.

Massie és családtagjai eltűntek. A házban talált vérvonatok bűntette utaltak. A rendőrség egy ujjlenyomat alapján azonosította Jean-Bruno Finochietti: a 31 éves tanító — Massie-hez hasonlóan — a Service D'Action Civique (SAC) nevű felfasiszta szervezet tagja volt. A SAC 1958-ban jött létre a gaullisták egyfajta párhuzamos rendőrségeként, és sok kétes ügyben szerepelt azóta is, tagjai bűncselekményekben és baloldali szervezetek elleni támadásokban egyaránt részt vettek.

Finochietti bevallotta: négy másik társával együtt — őket csak A, B, C és Z betűkkel jelezte, és azt állította, hogy egyikük volt a parancsnok — megölte Massie rendőrfelügyelőt, annak feleségét, nyolcéves kisfiát, feleségének szüleit, valamint felesége testvérének barátját. Finochietti szerint a kommandó feladata — „Párizsból jött felső parancsra” — az volt, hogy okmányokat szerezzen meg Massie tanyájáról, és végezzen a felügyelővel. Mivel azonban Massie felesége a kommandó tagjai által viselt kámsza ellenére is felismerte a támadókat, valamennyiükkel végeztek.

A csütörtökre virradó éjszaka került sor a kommandó tagjainak azonosítására, a letartóztatásban levő tettesek beismerő vallomására. A gyilkosok megjelölték azt a helyet, ahol áldozataikat elföldelték, és ennek nyomán csütörtök reggel megtalálták a mészlárlás áldozatait. A rendőrségi források szerint a kommandó parancsnoka, „Z”, a SAC marseille-i szervezetének egyik aktivistája volt: Lionel Collard.

A nyomozás következő feladata felderíteni a vérfürdő tényleges okát: ki és miért rendelte el, hogy végezni kell Massie rendőrfelügyelővel, aki a SAC marseille-i szervezetének vezetője volt a közelmúltban.

A vőlegénying

A fiú szülőfaluja itt van a város szélén. Vasúton 20 kilométer, országúton valamivel rövidebb az út odáig, diákkorában számtalanszor végigjárta ezt az utat, télen munkásvonaton, tavasszal és ősszel biciklivel. Eppen a falu közelsége miatt nem vették fel a kollégiumba, albertleti szobára pedig nem tellett az özvegy tanítónő fizetéséből, hiszen még három kisebb gyermekéről is gondoskodnia kellett. A fiú sohasem látszott fáradtnak, még csak panaszkodni sem panaszkodott. Az érettségi után is — amikor egy építkezési vállalat irodájában kapott munkát — így járt be, vagy fél estendeig. De egyszer, vacsora közben, csak úgy mellékesen, azt mondta az anyjának:

— Képzeld, anyuci, szereznek nekem a fiúk egy albertleti szobát.

Az asszony kezében megállt a kés és a villa.

— Minek az neked, fiam? Három szép szobám van nekünk. Ha különszobát akarsz, Miklós-kát beteszem a lányokhoz.

A fiú felállt, cigarettára gyújtott, akkoriban kezdett rákapni a dohányzásra.

— Nem arról van szó. Nem a különszobáról. Egyszerűen: unom már az örökös vonatozást.

— Eddig is kibírtad valahogy

— mondta sóhajtottan az asszony.

A fiú felemelte a hangját: — Kibírtam vagy nem bírtam ki! Nem arról van szó, anyuci. Továbbra is kibírnám, ha akarnám. Az embernek kultúrigenyei vannak. Mozi, színház, opera. Néha eljárnak egy-egy társaságra. Ezért kell nekem az albertleti szoba.

— Hát jó, nem bánom — mondta az anyja —, kereső, felnőtt ember vagy, azt tetszel a pénzzel, amit akarsz.

A fiú kezdetben minden héten hazajárt, néha-néha még pénz is vitt az anyjának, s amikor élete első nagy beruházásaként vásárolt egy kis méretű motorke-rekpárt, gyakran köznaponként is elugrott a faluba, mondván, hogy ilyis be kell járni a motort. Azután egészen hirtelen megváltozott. Szombat délutánonként hazaugrott, kirakott egy aktatáskányi szennyes ruhát, becsomagolta az egész hétre való tiszta fehérneműt, bekapott néhány falatot, s már búcsúzkodott.

— Indulsz is? — kérdezte nem is titkolt szomorúsággal az anyja.

— Igen, mama, dolgom van. Nyolc órára mozijegyet vettem.

Az asszony mosolygott, büszkén mosolygott. Az anyja nagyon

büszke, amikor először kapja azon a fiát, hogy van valakije.

— Ugye, két jegyed van?

— Kettő.

Az asszony tovább kíváncsiszkodott.

— Hogy hívják? Szőke, barna?

Alacsony, magas?

A fiú erőltetetten nevetett.

— A mama mindent szeret tudni. De nem titok ez. Juditnak hívják, szőke és magas. Csinos. Eppen hozzám illik.

— Régen ismered?

— Egy hónapja került hozzánk, azóta ismerem.

— Elhozhatnád bemutatni...

— Korai az még. Talán majd egyszer arra is sor kerülhet.

Ahogy múltak a hetek, hónapok, mintha valaki erősen tasz-

totta volna a fiút, úgy távolodott el az otthonától, az anyjától, a testvéreitől, a szülői háztól. Gyakran megtörtént, hogy bejáró munkások vitték haza a szennyes ruhát, ők vitték a tisztát, ők lettek az alkalmi postások, szobán adták át az üzeneteket: „Tamás üzeni, hogy csókolgatja a tanító nénit meg a gyerekeket, de sürgős dolga akadt, most nem ér rá hazajönni.” Aztán egyszer — mikor a fiú már hetek óta nem volt otthon — hétköznap este kopogtatott egy bejáró munkás a levelel. A fiú írta. A tanítónő fia. „Kedves Anyucikám! Nagyon elfoglalt voltam mostanában, így nem tudtam hazamenni, hogy veled személyesen megbeszéljem azt a sorsdöntő változást, amely holnapután bekövetkezik az életemben. Ugyanis megdőlök. Holnapután, pontosan délben lesz az esküvő. Nagyon kérlek, gyere be, de addig is küldd el a kemény nyakú fehér ingemet...”

Az asszony szédült, rosszullett kerülgette, csak nagy erőlködéssel tudott talpon maradni. De mert a munkás várta a feleletet, tehát cselekedni kellett. Egy fehér inget azonnál, szennyesen, becsomagolt, írt mellé néhány sort: „Kedves fiam! Az ingedet kimosni nem volt időm, tehát ne haragudj, hogy így küldöm. Majd kimossa az új asszony, a feleséged. Az esküvőn elfoglaltságom miatt nem lehetek ott...”

Simon Lajos

Egy hét a világgazdaságban

Engedett a vaslady

A toronyosuló gazdasági gondok okozta zavargások hatására a brit kormány kedden valamelyest változtatott eddigi gazdaságpolitikáján, s intézkedéseket jelentett be a munkanélküliség csökkentésére. Szerdán az amerikai képviselőház megszavazta Reagan adócsökkentési programját, amely szerves része az új kormányzat gazdaság-élénkítést szolgáló csomagtervének. A hét folyamán újabb haladás történt a szovjet-nyugatnémet földgáztárgyalásokon.

A legújabb statisztikák szerint Nagy-Britannia munkaképes lakosságának 11,3 százaléka, összesen 2,8 millió ember állástalan, s az előrejelzések szerint ez a szám az év végére 3 millióra duzzadhat. A monetarista gazdaságpolitikát követő Thatcher-kormány a pénzellátás szabályozásával akarja legyűrni az inflációt és megfékezni a szigetország második világháború utáni legmélyebb és legartósabb recesszióját. A „vaslady” ez idáig nem volt hajlandó a munkanélküliséggel törődni, mert véleménye szerint az infláció az első számú közellenség. Az elmúlt hetekben lezajlott a munkanélküliség enyhítését is követelő és az egész országra kiterjedő zavargások azonban az eddigi gazdaságpolitika módosítására készítették a londoni vezetést.

Még az idén 150 millió fontot fordít a kormány a munkanélküliség enyhítésére, s a tervek szerint 1982-ben ez az összeg 400-500 millió fontra emelkedik. Elsősorban a fiatalok kilátástalan helyzetén kívánnak javítani, ugyanis az állástalanok több mint egynegyede az iskolát befejező, vagy első munkahelyes fiatalok közül kerül ki. Az ellenzéki Munkáspárt vezetője által nevelésesen alacsony tartott összegből a fiatalokat foglalkoztató üzemeket támogatják, valamint szakmai átképzési programot szerveznek.

A fejlett tőlés országok közül a legsúlyosabb helyzetben levő Nagy-Britannia kormányának tüzel-vassal megalvított és hevesen bírált gazdaságpolitikáján akkor keletkezett az első repedés, amikor az ellenzék a közös piaci tevényt helyezte támadásának középpontjába. A Munkáspárt ugyanis bejelentette, hogy hatalomra jutása esetén egy éven belül felszámolja az ország tagságát a nyugat-európai gazdasági integrációban.

Az ottawai csúcstalálkozót követő első munkaheten jelentős esemény történt az óceán túlsó partján, az Egyesült Államokban is. Reagan elnök belgazdasági politikájának újabb fontos állomása volt, hogy sikerült keresztülvinnie adócsökkentési programját. Még elnöklétként nagy arányú adócsökkentést helyezett kilátásba azzal a céllal, hogy a megtakarított személyi és közületi adók támogassák a pótlólagos kereslet felpörgését az amerikai gazdaság motorját. Az adómérséklés egyébként része a gazdasági növekedést ismét felélénkíteni szándékozó gazdaságpolitikának, s a költségvetési kiadások lefaragásával, az állam gazdasági sze-

repének csökkentésével, valamint a szigorú — monetarista — pénzügypolitikával együtt a reagani elképzelés szerint alkalmas a gazdasági tevékenység megélénkítésére. (Érdemes megjegyezni, hogy az elmúlt negyedévben — éves szintre kivetítve — a bruttó társadalmi termék csaknem két százalékkal csökkent.)

A három évre szóló adócsökkentési intézkedés nyomán a lakosság és a vállalatok 733 milliárd dollárt takarítanak majd meg, s ezt az összeget — reméljük a washingtoni gazdaságpolitikusok — vásárlásokra és termelést bővítő beruházásokra fordítják majd. Az adók mérséklése elsősorban a gazdaságoknak és a nagyvállalatoknak kedvez, az „átlagembereket” és a kis-, valamint a középüzemeket kevésbé érinti. A demokrata párt megújuló támadásokat intézett Reagan több lépcsős gazdasági rakétájának „adó-fokozata” ellen, lényegesen eltérő alternatívát azonban nem tudott felmutatni.

A jelek szerint az amerikai kormányzat következetesen halad a meghirdetett gazdaságpolitika végrehajtásának útján, de a lenyeges javulás még várat magára.

A washingtoni szírihangok elenére újabb előrehaladás történt a Nyugat-Szibériát kontinensünkkel összekötő gázvezeték építésének finanszírozásáról folytatott megbeszéléseken, a Szovjetunió és az NSZK között. A Reagan-kormányzat semmilyen alkalmat nem mulaszt el felhasználni arra, hogy kifejezze aggodalmát a tervezett hatalmas kelet-nyugati üzlettel kapcsolatban. Attól „fél” nyugat-európai szövetségeseit, hogy a tervezett, folyamatos földgázvásárlások révén túlzott függőségbe kerülnek a szovjet energiától. Washington az ottawai konferencián ígéretet tett, hogy — a földgázlet lemondása esetén — növeli szénzállításait, fokozza közreműködését az atomenergetikai programokban Nyugat-Európában, sőt homályos javaslatot tett a nem közel-keleti olaj- és gázszállítások növelési lehetőségeinek megvizsgálására.

A szovjet földgázüzletben érdekelt országok azonban a washingtoni nyomás ellenére folytatják a tárgyalásokat.

Ha majd megállapodás születik ebben a kérdésben, sor kerülhet a második ötmilliárdos „fordulóra”. Ezzel tehát egy lépéssel közelebb került a megvalósításhoz az „évszázad üzlete”, amely remélhetőleg az évtized második felében a szovjet gázszállítások megindulását eredményezi.

Gonda György — Szentgáli Péter

Egy ellentmondás háttere

Bérvita

Csepel Autó kontra melléküzemágak — Rendet talált a vizsgálat (2.)

A Csepel Autógyár szeghalmi gyáregysége létszám gondokkal küzd. A vezérigazgató szerint a melléküzemágak vonzása teszi lehetetlenné, hogy korszerűen felszerelt üzemük teljesítse nemzetközi kötelezettségeit. Tegnap számunkban a szeghalmi gyáregység helyzetét mutattuk be, ma folytatjuk a munkaerőgondok vizsgálatát.

Boros Mihály gyárigazgató szerint a csökmői tsz a legveszélyesebb konkurenciája a Csepel Autógyár szeghalmi üzemének. Tíz kilométerre fekszik Szeghalomtól, innen is járnak be dolgozni. Vagy csak jártak? Dr. Nagy Imre, a Dózsa Tsz elnöke udvariasan fogad, ám mintha tartana tőle, hogy újból hadjárat indul a melléküzemágak ellen. Próbálom elosztani a félreértést, az érdekel: dolgoznak-e itt volt autógyáriak és mennyit keresnek?

Két éve folyik a próbálkozás, hogy melléküzemágat fejlesszünk ki. Fémipari részlegünkben 26-an dolgoznak és az idén avattuk fel az ötvenfős varrodát.

Szigorúan megkövetelik

— Honnan szereztek szakmunkásokat a fémipari részleghez?

— Főleg saját tsz-tagjainkat képeztük át, de... éppen itt jön Gyenge Gyula művezető, ő jobban tudja: vettünk-e fel embereket a csepeliek közül?

— Talán négyet, valamennyien itt laktak.

— És a keresetük?

— 4800-5100 forint körül van, meg a háztáji jövedelem. De szigorúak vagyunk: volt már itt csepeli, aki megszökött! Ha hibát vét, ingyen kell kijáratnia és ha nem sikerül, nem fizetünk munkabért. Elfordult már ilyen eset.

— A fix alapbérre — ami átlagosan 3800 forint — a teljesítmény után számolunk. Ez 110 százaléknál például 1000-1300 forint. Célunk az, hogy a bér az anyag nélküli árbevétel 25-30 százalékát tegye ki. Minél többet dolgozik valaki, annál többet keresen. Van is fejelem, nem kell senkit hajtani! Mivel kollektív bérezést alkalmazunk, egy-egy darabon többet is dolgoznak. Ezért megválogatja a brigád, ki legyen a tagja.

Elsősorban közúti lámpatesteket gyárt a tsz. Az elnök szerint csúnyábbakat, mint a VBKM, de a fele árért. Munkhelyük „kócerájának” becézett helyiség, öreg masinakkal, egyetlen vezetővel, adminisztrátor nélkül. A papírmunkát a tsz-irodán elvégzik, a többivel együtt. Legnagyobb vonzerő az egy műszak.

— Két műszakkal kezdünk, nemrégén átálltunk egyre. Es talán meglepőnek hangzik, de mindenki örömmel vette ezt, noha 4-500 forinttal csökkent a fizetésük. A mi vidékünk nyúl- és nutriatenyésztő, az emberek sietnek haza...

De hogyan vegye fel a versenyt ilyen körülményekkel a százmillió értéket működtető nagyvállalat? Ott, ahol a munkák kétharmadát előírják. Tisztázni kell valamit: a melléküzemágak nem versenytársai a nagyüzemeknek! Még akkor sem, ha néhány szakmunkás a magasabb jövedelem reményében átpártolt a tsz-be Országosan 140 ezren dolgoznak a kiegészítő tevékenység kereteiben, 1975-ben 124 ezren. Az ipar és a kereskedelem létszáma 2 millió. El kell osztani azt a hiedelmet is, hogy a melléküzemágak — az eltérő jövedelemszabályozás miatt — előnyös helyzetben vannak.

Célszerűségi okok

Az igaz, hogy a mezőgazdasági üzemek másképpen adóznak, mint az iparvállalatok. Ezt az eltérő feltételek jogosan indokolják, s az is, hogy a mezőgazdasági árak diszparitásosak, azaz tiszta-

jövedelem-tartalmuk nem fedi a valóságot az erős támogatás miatt. S mivel összességében kisebb az adójuk, mint az állami vállalatoknak, a melléküzemágaknál tíz százaléknál — úgynevezett szektorkülönbözeti — termelési adót is differenciáltan fizetni kell. (Bizonyos tevékenységeknél, amelyeket ösztönözni kívánnak — például élelmiszerfeldolgozás —, nem kell adózni, másoknál — öntő-

déknél, garázsépítésnél stb. — több, mint tíz százalékot, de van, ahol húszat.)

A személyi jövedelemszabályozás néhol szigorúbb az iparénál: ott, ahol alacsonyabban a keresetek, valóban nagyobb a lehetőség az adómentes bérfejlesztésre — évi 6 százaléki. Ahol viszont a '41 ezer forintot meghaladja az éves munkadíj, csak 2 százaléknál béremelés adómentes. Valaha ezt a rendszert azért alkalmazták, hogy a tsz-ek anyagi feltételeit egymáshoz közelítsék. A TOT állásfőntja szerint célszerűtlen ez az elosztás, mert lefogja a magas jövedelmű tsz-eknél a személyi érdekeltiséget, krónikusan nem tudják kihasználni a bérfejlesztési lehetőségeket.

A szabályozás tehát nem magyarázza, miért képesek a melléküzemágak magasabb bért fizetni. Így aztán még az sem fedezhető fel, hogy a gyengébb vagy a kedvezőtlen adottságú tsz részesei-e előnyben ezt a formát. Az utóbbiak ugyanis eleve nagy pénz tudnak kínálni, minimális bérfejlesztés mellett, a gyengébbek viszont felmentést kérhetnek a munkadíj-adózás alól. Így a „drága” szakmunkások nem okoznak törést az első évben, később pedig a tsz vagy vállaltja a magasabb adót, vagy „köszönő” embereket vesz fel. Aki reggel beköszön, aztán elmegy.

Az ellenőrök

A kedvezménynek ez a formája indokolt. Am ahhoz, hogy a gyenge tsz-ek kilábaljanak nehéz helyzetükből, saját erejükre kell támaszkodniuk. Erre a célra alkalmas a melléküzemág, hiszen bevételéből fedezhető a veszteséges alaptervekenység, pótolva az állam további forintjait.

Mi sem igazolja azt jobban, mint a Pénzügyminisztérium Bevételi Főigazgatóságának erről készített vizsgálata. Szükség volt a tapasztalatok összegezésére, mert a hetvenes évek elején fellángolt melléküzemág-korszak — néhány túlhatás és nyeresékes törekvés miatt — rossz megítélést kapott. S ezt az ismét prosperáló melléküzemágakra nem jó érvényben hagyni...

Az ellenőrök, akik 86 tsz-ben jártak, kedvező benyomásokkal tértek vissza. Megállapították, hogy az ipari tevékenység hatékonysága jóval meghaladja az alaptervekenységét, sőt, szinte valamennyi melléküzemág nyereséges volt (ezzel szemben 51 tsz-ben ráfizettek az alaptervekenységre), olyannyira, hogy a nyereség 90 százaléka innen származott! A

pénzt, okosan befektetve, mezőgazdasági gépeket és berendezéseket vásároltak, s növelték az alaptervekenységben dolgozók munkabérét. Nincs mit csodálkoznunk azon, ha ott, ahol melléküzemágak is működnek, az országos átlagot meghaladó mezőgazdasági eredményeket produkálnak.

Szükség van rá

Természetesen nem az a cél, hogy gyógyszer vagy kohászati termékeket állítsanak elő ezekben a részlegekben; fontosabb, hogy működésük kapcsolódjon az alaptervekenységhez, esetleg a lakosság ellátásában játsszanak kiegészítő szerepet. A vizsgálat alátámasztotta ezt: a legjelentősebb alágazat az élelmiszeripar, az építőipar, valamint a háztáji és a kiegészítő gazdaságok terményeinek értékesítése.

S noha egy-egy tsz átlagosan tízféle kiegészítő tevékenységet végez, súlyosabb szervezési hibákra nem akadtak a revizorok. Szervezettségük, vezetésük sokkal jobb a vártnál, s igen nagy rugalmassággal képesek követni a váratlan igényeket is. Viszonylagos rend uralkodik számviteli munkájukban, a mulasztások mértéke nem nagyobb, mint az állami szektorban, sőt, ami talán meglepő: 86 tsz közül mindössze 49-ben találtak hibát, míg az iparvállalatoknál rosszabb ez az arány.

A „kőbor lovagoktól” megtisztított, s a tavaly óta igen szigorúan szabályozott melléküzemágakra azért is szükség van, mert kis rezssivel, olcsón termelnek olyan cikkeket, amelyeket csak így lehet hatékonyan gyártani. Jól integrálódtak a nagyipari szervezetekhez, gyorsan, rugalmasan képesek alkalmazkodni a változó igényekhez.

S miután ők valóban vállalkozók, értékesítési feltételeiket is kevesebb megkötöttség szorítja gúzsba: termékeik ára alkuval formálódik, a piac kereslete szerint.

Válasz: a vállalkozás

Jó példa erre a jelenlegi helyzet. Mivel számuk egyre szaporodik, a kooperációban gyártott termékek árait szintén mérsékelniük kellett. Am még így sem ritka, hogy 25-30 százalékos nyereséggel adják el cikkeiket, s ezek révén már szép összeg gyűlik össze kasszájukban. Ezért fordulhat elő, hogy az egyébként — éppúgy, mint az állami vállalatoknál — bértarifa-rendszerbe sorolt munkások tovább díjazására, alapbérük kiegészítésére több jut, mint máshol. Ez viszont már fel-fedi a különbségekben rejlő titkot, s talán választ ad a Csepel Autógyár vezérigazgatójának kérdésére is.

Igen választ ad — megoldást azonban nem. Ahhoz ugyanis, hogy az állami vállalatok felvehessék a versenyt a munkaerőért a melléküzemágakkal, egyenlő esélyeket kellene teremteni. Meg kellene adni a nagyvállalatoknak is a teljesebb vállalkozás lehetőségét.

Jelenlegi körülményeink között ez már nem irrealis követelmény. Persze az sem ártana, ha a nagyvállalatok először saját házuk iiján néznének körül: számos olyan előnyük, adottságuk van, amelyekkel csak jobban kellene élniük, hogy vállalkozókészségük növekedjen, s hogy esélyeik a versenyben erősödjének.

RAJNA GYÖRGYI

A KOPINT jelenti

Drágulnak a fémek

A világpiacon aranytűlkinálat miatt változatlanul gyengül az arany, a múlt héten 1,5%-kal esett az ára mindkét tőzsdén. A platina és az ezüst jegyzése hasonló mértékben követte ezt a tendenciát. A színesfémek ára viszont az elmúlt hetéhez képest erősebb emelkedést mutatnak. Magasabb a réz (6,7%), a katód (6,6%), az ólom és az alumínium (8,3, illetve 7,9%) ára. Drágult a rézhulladék és az ólomhulladék is (3, illetve 5,6%-kal). 1 hónapja változatlan az alumíniumhulladék, a vashulladék és az ócskavas jegyzése. A gabonátőzsdén az elmúlt héthez hasonlóan a csökkenő tendenciát voltak jellemzők. Kis mértékben csökkent a búza, a kukorica, a lenmag, a repcemag és a

napraforgóolaj ára (1-2%-kal). A rozs winnipegi jegyzése több mint 7%-kal alacsonyabb. Ugyanígy emelkedett viszont az árpa ára 4,7%-kal. Megemlítendő még a szójaolaj 8%-os áresése is.

DEVIZÁK 1981. július 30.

1 USA-DOLLÁR értéke az egyes országok pénznemében

Bécs	17,301	17,401
Brüsszel	40,38	40,44
Párizs	5,8485	5,8515
Frankfurt	2,4685	2,4700
Milánó	1225,50	1226,25
Amszterdam	2,7380	2,7395
Tokió	235,80	239,00

1 ANGOL FONT értéke USA-dollárban

London	1,8575	1,8590
--------	--------	--------

NEMZETKÖZI ARANY dollár/finom uncia

Zürich	401,00	404,00
London		402,25

Győr ürügyén - Párizsról

Koreográfiai párhuzamok

A szöveges műsorfüzet miatt a napilapkritikák is egyetlen mondatot illették csupán a Győri Balett legutóbbi premierjének külföldi művészt: „Maguy Marin m. v. a párizsi Ballet d'Arche művészeti igazgatója.” Némi idegenkedés, meglehetősen értetlenség, olykor már-már sértődésszerű rezonálás kísérte a produkciót is. A mondatok mögött valami ilyesféle konzervatív méltatlankodás bújkált: lám-lám, mit ki nem talált ez a rendhagyó francia nő a „mi Bartókunk” ürügyén...

Bevallom, én sem tudtam többet a koreográfusnőről, sem társulatáról. Éppen ezért volt már itthon eltökélt szándékom, hogy párizsi tartózkodásom idején a helyszínen utánajárjak a dolgoknak. A szerencse is kezemre játszott. A francia főváros délkeleti peremén akkoriban rendezték éppen a biennális jellegű, országos hatósugarú *Marne-partifesztivált*. Ezen - sok kisebb-nagyobb kamarafarmáció mellett - a *Ballet Théâtre de l'Arche* is fellépett, egy darab erejéig.

A gallok földjén jóval bőbeszédűbb az előzetes reklámozás. Megtudhattam belőle, hogy a társulat mindössze kétszázötven négy műtörténésztől áll, de e rövid idő alatt sikerült az élvonalba felküzdenie magát. Művészeti irányítója Maguy Marin és *Daniel Ambash*, akik mindketten *Maurice Béjart* világhírű brüsszeli együtteséből váltak ki, magukkal sodorván a táncosok egy csoportját is, akik szintén ezen az iskolán nevelkedtek. Egy évvel ezelőtti fellépésük a párizsi *Théâtre de la Ville*-ben való ságos reveláció erejével hatott.

Egy csokor az akkori sajtó-kritikákból: „Maguy Marin egyik legnagyobb koreográfusunkká válik idővel. A közönség nem fog csalódní benne” - állítja a mértékértő *Le Monde*. Valamivel többet árul el a társulat profiljáról a *Le Quotidien de Paris*: „A *Ballet Théâtre de l'Arche* teljes bizonyossággal mer olyan táncot vállalni, hogy a táncosnak az öltözéket kell hagynia *prüdériáját*.” A lényegre tapint a *Les Nouvelles Littéraires* kritikusa, amikor - többek között - ezeket írja: „Két olyan koreográfusnő van jelenleg, aki Európában elhagyta a kitaposott

ösvényeket. Az egyik *Pinna Bausch*, a másik - tegnap kiderült - *Maguy Marin*. Kettejük számára a tánc nemcsak egy módja annak, hogy karikákra szelhetjük *Mahler* szimfóniáit, avagy a végtelenségig újramoldgassák *Balanchine-t*. A tánc számukra egészen más dolog: a meghatározhatatlan, lehet, hogy épp a megnevezhetetlen, valahol a mámor és a lelki pánik között...”

Csak a jobb érthetőség kedvéért jegyezném meg, ami koreográfiai berkekben közismert: a wuppertali táncszínház művészeti vezetője, egyben koreográfusa, *Pinna Bausch* is „kiforgatta” a „mi” Bartókunkat az ortodox hagyományból. Négy év óta sikerrel tartja műsorán a társulat a *Kékszakállú* (nem elírás!) *balett-változatát*, amelyben a modern férfi és nő kölcsönös, testi-lelki kapcsolatát vizsgálja, a kritikák szerint rendkívül egyéni és eredeti módon.

Nos, a Párizsban látottak alapján, már előjáróban, megnyugtathatom a kedélyeket itthon, hogy *Schubert* sem kerülhette el a maga koreográfiai sorsát. A *halál és a leánya* népszerű vonósnégyes-változatának muzsikájára, a mű eredeti címén (*La jeune fille et la mort*) tervezte teljesen rendhagyó balettjét *Maguy Marin*. Muzikalitása miatt mégis azt kell mondanom: nagyon hűségesen járt el a lényegre, az alaptonuszonon. Hiszen, a széles ívű melódiáknak megfelelően, „szövegűen” követi egymást a tőprengés, a lázadás és a beletörődés. A „szívdobogás” ritmusát pedig meztelen talpukkal verik a színpadon, tenyerükkel csapkodják mellükön vagy combjukon a társulat mindvégig maximális intenzitással dolgozó nő tagjai. És a maguk elé révedő suttogásból a torkaszakadt kórusban ordításig, meg halandszázszög fokozza tovább az arcjáték, vagy a pantomimikus gesztusok erejét.

Egy mai, modern, hideg-rideg konyhában, a háztartás minden napi rabszolgamunkájából próbál kitörni - családja jól egyénített nő tagjai közül - a fiatal lány. Am az árnyalt ábrázolás során kiderül: valakit nemcsak gyűlölettel, hanem a túlzott szeretettel is meg lehet fojtani. És halála után már a lány emléke

terrorizálja a bűntudattól egy emberként összeforrott nőcsoporthoz. A sokkhatású záróakkord meztelenül, vérszínben megjelenik a hősnő, hogy keblére ölelje a színpadon szimbolikusan szétszört, elmetelt nyakú, kopaszított csirkét. Bár nem vagyok a „kegyetlen színház” híve, a katarziszérés elkerülhetetlen.

Visszatérve a Győri Balett produkciójára, *Bartók Kontrasztok* című hegedű-zongora-klarinét triójának újszerű, bátor értelmezése apcsán is a hűséget emelném ki, bármennyire paradoxonként hangzik. Kezdeve a keletkezés helyétől, idejétől - a negyvenes évek Amerikájától -, a korabeli „mozgásművészeti” törekvések, a táncórások, a némafilmek szaggatott, mechanikus ritmusának kiváló stílusát át a futószalagrendszer uniformizált, egyenruhás, munkaidő után is „mimikriszürkébe” rejtőzö kisembertömegéig, mind-mind a korhűség, az atmoszférateremtés szolgálatában áll minden színpadi eszköz. Még a középső tétel, a *Pihenő* nótturno jellege is szó szerint érthető a gyertyafényes, éjfél lakoma során. És csupacsupa kontraszt, egymásnak feszülő ellentét minden: az egyén és tömeg, a tetőtől talpig merev eleganciába burkolózó, kesztyűsen étkező újgazdagok, meg a testszínű, testre simuló trikóban „meztelen” szerelmesek ölekezése, a „külsín és a belbecs”, a látszat és a valóság ütköztetése.

A mindig mértékkel és indokoltan alkalmazott, csak egy-két személyre és csupán néhány percre korlátozó ruhátlanság sem öncélú, és egyáltalán nem erotikus jellegű magamutogatás a francia koreográfusnő táncműveiben. A meztelenség nála az ember testi-lelki kiszolgáltatottságának, sebezhetőségének, egyszerűen szépségének és tisztaságának szimbóluma.

Lehet, hogy a szokatlanság, a meglepő újszerűség miatt volt ott annak idején túl telkenedő a kritikák hangja, és itt ugyanez okból volt valamivel visszafogottabb. Am az vitathatatlan, hogy bátor, egyéni arcú koreográfusnővel találkozhattunk. Ezt érezhette meg, és ezt nyugtázta kitérő vastappal a közönség - Párizsban és Győrött egyaránt.

Wagner István

A hetvenes évek zenei élete

I. Előadóművészet - koncertélet

Egy-egy ország zenei életének fejlődéstörténetéből egy évtizedet kiragadni - meglehetősen önkényes eljárás. Így, amikor a „hetvenes évek” magyar zenei előadóművészetét próbáljuk meg összefoglalni, jól tudjuk, hogy az eredmények, fejlődési trendek vagy éppen eredménytelenségek nem 1970-ben kezdődtek; mint ahogy nem egy közülük 1980-ban még nem alakult ki teljesen.

Három fő vonal figyelhető meg előadóművészetünk ez évtizedbeli történetében:

Az első jelenség talán a legszembeszökőbb, mindenestre ez keltette világszerte a legnagyobb feltűnést. Az új magyar zongoristageneráció váratlan és rakétaszzerűen felívelő előretörésére gondolok. Háború utáni zenetörténetünkben - már ami az előadóművészetet illeti - volt vonóskorszak (de nagyon visszahajlítjuk az akkori vonós-„túltermelést”), volt olyan időszak, amikor fúvós művészek tucatjai kerültek az élvonalba. A zongoristagárdában is voltak kiugró eredmények - gondoljunk csak az egy időben feltűnő *Frankl-Gabos Vászary* trióra -, ám olyan robbanásszerű tehetségáradásnak nem voltunk még tanúi, mint *Kocsis Zoltán*, *Ránki Dezső*, majd egy-két évvel később *Schiff András* feltűnése. Nem itt van a helye, hogy háromjukt művészetét elemezve méltassuk - hangversenyek alkalmával lapunk hasábjain sokszor megtettük már. A *Kadosa*-iskola e zseniális neveltjei azonban nemcsak világkarriert futottak be. Mondhatni, forradalmasították az egész magyar pianistakultúrát: feltűnésük óta közönségünknek is más elképzelése, más igénye van a zongoraművészekkel szemben. Most már nem elégszünk meg sem azzal a régi előadói stílussal, amely a „zenére” fektette a fősúlyt - értsd: nem volt technikailag kiművelt -, sem az öncélúan pusztán-virtuóz zongorázással. És úgy tűnik, hogy egyrészt a többi fiatal pianista, másrészt a művészképzés, a pedagógia is átvette ezt a mércét.

A másik két fejlődési tendencia az együttesek területén figyelhető meg. 1974-ben rendezték meg először az őszi *Korunk zenéje* fesztivált. Akkor még arra panaszkodhattunk, hogy csak néhány olyan művésznő van, aki a mai zenét közel érzi magához, aki a mai zenét nemcsak jól, de szívesen is játssza. Azóta nagy fejlődés ment végbe. A már régebben működő *Budapesti Kamaragyűjtés*, *Mihály András* úttörő és nagyon tevékeny együttese mellé felsorakozott nem egy vonósnégyesünk, fúvóskvintettünk, sőt, most már rézfúvóegyüttesünk is. A maguk területén fel nem becslhető értékű propagandatevékenységét fejtik az *Új Zenei Stúdió*. De talán ezen a téren a legnagyobb öröm az, hogy megmozdult a vidék is: ma már Miskolcnak és Szegednek is megvan a maga modern zenei műhelye, előadógárdája. Talán még nagyobb a fejlődés a szolisták körében. Most már nem kell „lasszóval fogni” hangszeres művészeket és énekeseket sem a *Korunk zenéje*-estekre, sem a rádióműsorok ellátására. Tévedés

ne essék: modern zene alatt a valóban modern, mai, legfeljebb egy-két évtizedes darabokat értjük. Csak kapásból, a teljesség mindenféle igénye nélkül sorolok fel kiváló képességű művészeket és együtteseket: *Kodály* *Vonósnégyes*, *Takács-Nagy Vonósnégyes*, az *Országos Filharmónia Fúvósötöse*, a *Modern Rézfúvós-együttes*; a szolisták közül *Körmeny Klára* és *Fellegi Ádám* zongoraművészek, *Kiss András* hegedűművész, *Pongrácz Péter* és *Tarjányi Ferenc* fúvós-művészek, *Kósa Gábor* ütőművész; az énekesek közül *Csengery Adrienne* emelkedik ki. S akkor még nem szoltunk olyanokról, akiknek számára úgyszólván minden komponistánk írt darabot, mint az európai hírű *Fábián Márta* (cimbalom), vagy *Matuz István* (fuvola).

Ez a jelenség párhuzamosan, de még nagyobb intenzitással jelentkezt az évtizedek folyamatosan az a sok-sok együttes, amely a régi zene ápolását tűzte ki célul. A barokk népszerűsége már több évtizedre tekint vissza nálunk is; nem is erről akarok beszélni. A 70-es években pódiumra lépő együttesek egy részét a barokk előtti korok muzsikáját szolgáltatták meg, másrészt a barokk műveket is új elvek - azaz nagyonis régiek - figyelembe vételével játsszák. Ezek a régi-új elvek, egy szóban összefoglalva, a *korhűség*re törekednek. Mégpedig mind az előadóművészetben, mind pedig - ha lehetséges - a hangzásképpen (régis hangszerek vagy azok kópiái). A gregorián dallamok koncertáns előadásával foglalkozik a *Schola Hungarica*, a renaissance-kor magyar és külföldi zenéjét szolgáltató *Czidra László* kitűnő együttese, a *Cammerata Hungarica*, ugyancsak a renaissance zenét ápolja a *Bakfark Consort*, az *Ars Renata* és még néhány hangzatos latin nevet viselő együttes.

És van egy olyan együttesünk, amely kiveszi a részét a mai zene szolgálatából, a *korhűség* elveit alapján játssza a barokk muzsikát, de ugyanilyen mértékben műsorára tűzi a klasszika és a romantika remekműveit és emellett valóban világhírt szerzett magának: zenei életünk egyik büszkesége, a *Liszt Ferenc Kamarazenekar*.

Beszélhetünk persze negatívumokról, visszafelé fordulókról is. Egyre kevesebb a jó hegedűs Magyarországon, hosszú évek óta nem jelentkezték kimagasló művészi képességű fiatal ezen a téren. Nem tarthatunk számon jelentős fiatal karmestertehetséget sem. Mintha megállt volna a vagy egy évtizeddel ezelőtt sok kitűnő művész számyra engedő csellistatermelés is.

Ami pedig a zenei élet, a hangversenyek műsorait illeti, itt is akadna bőven nem kifogásolni, hanem hiányolnivaló. Azt megértjük, hogy a takarékosági rendszabályok idején kevesebb pénz jut világhíres külföldi művészekre. Azt már kevésbé, hogy a műsorok miatt nélkülözik túlnyomó többségükben az érdekeségeket, miért oly sok a sablonprogram. Ezek azonban olyan kérdések, amelyek túllépi egy ilyen rövid összefoglaló kereteit.

Várnai Péter

A Galéria Műhelyében

Éremtáborok tárlata

A művészet sem nélkülözheti a hírverést. Ezt érezte meg *Ligeti Erika*, *Máté István* és *Sebestyén Sándor* szobrászművészek, amikor megmintázták és kiöntötték közös alkotását, kisméretű harangjukat, „Anno Domini 1981” felirattal. A művészek méltóbb figyelemfelkeltő eszközt nem is találhattak volna - a *Magyar Nemzeti Galéria Műhely-sorozatának* keretében megrendezett NYIREGYHÁZA-SÓSTÓI NEMZETKÖZI ÉREMMŰVÉSZETI ALKOTÓTELEP kiállítására: érdeklődés felkeltésére - mint e harangot.

A kiállítás 1977-1980 között elkészült érmékből mutat be válogatott anyagot. Az ez évben készült 89 érem viszont teljes egészében bemutatásra került a vitrinekben. (Itt érdemes megemlíteni a jó rendezést, ugyanis a vitrinek a szemnek legkedvezőbb, ferde szögben mutatják be az érmeiket, mely sajnos még nem jellemző minden kiállításra.)

E rövid áttekintés után ismerkedjünk meg az immár 5 éve működő Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep múltjával. A kezdet felidézésében *Czinder Antal* Munkácsy-díjas szobrászművész, a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Éremszakosztályának képviselőjében volt

segítségre. Mint az alkotótelep munkáját irányító három tagja művészeti tanács tagja, aki évek óta részt vesz annak tevékenységében, jól ismeri a műt. Elbeszélése alapján tudtuk meg, hogy *Tóth Sándor* nyíregyházi szobrászművész ötlete alapján született az Alkotótelep, a Szövetség Éremszakosztályának hozzájárulásával és segítségével. A rendezést és az anyagi feltételeket Nyíregyháza Város Tanácsa vállalta.

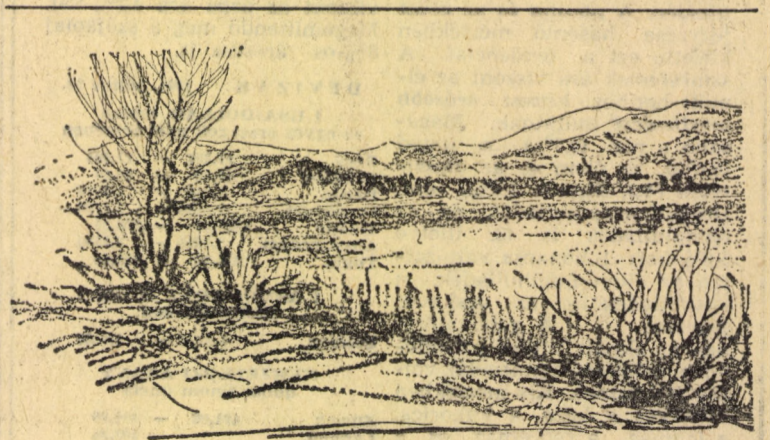
Az Éremművészeti Alkotótelep munkájában pályázat alapján tíz fő vehet részt, ebből öt magyar és öt szocialista országból való szobrászművész. A több héti tartó alkotótábor lehetőséget biztosít a művészeknek a nyugodt, elmélyült munkához, de öntő szakember segítségével lehetőséget kapnak terveik önálló kivitelezéséhez is. A 12 vitrinnyi érem jól tükrözi a művészek egyéniségét, különböző forma és stílusirányzatait.

Az idei év érmei közül külön kell szólni *Ligeti Erika* Munkácsy-díjas szobrászművész „SYMPOSIUM DES MEDAILLES SÓSTÓ” feliratú művészi érméről. A feliratba beleolvadó kéz tenyerében érmet tart. Ez az érem azt sugallja, minden érmet kézbe

kell venni, forgatni, a legjobb fényhatást megkeresni és akkor tárja elénk rejtejt szépségét e tenyérnyi művészet. *Hadik Magdát* a természet ihlette meg, érmei a tavasz, nyár, ős, tél szépségeit tárják elénk. *Mark Salman*, a Szovjetunióból többek között *Váci Mihály*-érmet mintázott, de megörököltette *Sóstó május 81* emlékét is. A romániai *Török Gábor* a centenáriumi *Bartók*-érem alkotására ösztönözte. A kiállítás kispasztikákat is bemutatott, amelyek a művészek alkotókedvét bizonyítják. A falakon elhelyezett fotók főleg az érem-öntés különböző fázisait és a műhelymunkát örökítették meg.

Minden évben kiállítással zárul a nemzetközi tábor, ahol a legjobb munkákat díjazták. A helyi vállalatoknak vásárlási lehetőséget biztosít a rendezőség az elkészült munkákból, és ezáltal biztosítja az alkotótábor szélesebb körű megismerését. Az alkotótelep művészei a vendéglátás viszonzásáért 3-3 művet a rendező Nyíregyháza Városi Tanácsnak ajándékoznak. Ez teszi lehetővé az egyre bővülő, állandó, művészi archívum létrehozását, amely a későbbiek során nyilvános kiállításra alakul.

Róser Norbert

Borbély László rajza